

Ռուսաստանի նախագահը սեղանների 24-27-ը դաճոնական այցով կլինի ԱՄՆ-ում

ՄԱՍԿՈՎ, 12 ԱՅՏՈՒՄԵՐ, ՍՐՄԵՆՊԵՏ: Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինը սեղանների 24-ին դաճոնական այց կկատարի Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ: Այդ մասին այսօր հայտնել է Ռուսաստանի դեկավարի մամուլի ծառայությունը: Այցի ծրագրով նախատեսված է, որ սեղանների 24-25-ը Պուտինը կգնվի Նյու Յորկում և ելույթ կունենա ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի նստաշրջանում, ինչպես նաև կանցկացնի մի շարք երկկողմ և բազմակողմ հանդիպումներ:

ԱՄՆ-ի նախագահ Ջորջ Բուշի հրավերին համադասախմբում ՌԴ նախագահը սեղանների 26-ին կժամանի Նրա Քեմպ Դեյվիդի նստավայր, որտեղ ռուս-ամերիկյան բանակցություններ կկատարվեն երկու երկրների հարաբերությունների շուրջ: Կարծարվում է նաև միջազգային հրատարակչություններ, փոխգործակցության ընդլայնումը նոր մարտահրավերներին ու ստրատեգիաներին դիմակայելու գործում, ռազմաֆաղափական ու ցենսուրային բնագավառներում, հասարակական ոլորտում:

Մ. ԷՅՍԻՍԵՆԻ 1700-ԱՍՅԱԿ

Մայր աթոռում մեկնարկեց միջազգային գիտաժողովը

Հայաստանում փրկագրության ժեսակապ կրող հոջակներ 1700-ամյակի տոնակատարությունը իրեն «մոռացնել չի՛ սալիս» երկու տարի անց տոնում ենք եւս մեկ 1700-ամյակ այս անգամ Սուրբ Էջմիածնի Մայր աթոռի օծման հոբելյանը: Նշանակալից այս իրադարձության առիթով վեհաժողովում մեկնարկեց միջազգային երկօրյա գիտաժողով: Այս տարին կաթողիկոսի հայրապետական սրբատա կոնգրակով հռչակվել է Սուրբ Էջմիածնի տարի, իսկ հիշյալ գիտաժողովն ընդամենը մեկն է միջոցառումների ցանկում, որ անցկացվել է անցկացվելու են:

Գիտաժողովի բացմանը վեհափառ հայրապետին իր օրհնության խոսքը ուղղեց ներկաներին:

Աստուծո Էջով նվիրագործված այս սրբավայրից 1700 տարի առաջ փրկագրության լույսը սփռվեց համայն Հայաստանի ու հայոց վրա: Որտեղ էլ տարազգի աղբյուրներ,

մեր հայացմանը ուղղեցին դեռի Արարատի լանջին վեհորեն կանգնած ու մեզ միտ կանչող ու միավորող հավասար մեր օրհնող Միաձեռնաբար մեր կենտրոնը Մայր

աթոռում մեկնայն հայոց: Աղոթախոս նրա ֆաբրիկ են դիտել մեր մեծ սրբերի Գրիգոր Լուսավորչի, Տրդատ Թագավորի ձեռները, իջման սուրբ սեղանի առջև ծննդաբերել են

մեր երանածոն ու երախարժան հայրապետները, նրա կամարների ներքո Մազեոց սուրբ վարդապետը հայոց նորագյուտ այբուբենն է ուսուցանել հայ մանուկներին և այստեղ են վասն հավասարի ու հարեմյաց մարտերից առաջ ուխտել և օրհնություն ստացել հայոց ֆաբրիկ:

Ամենայն հայոց կաթողիկոսը ցավով մեզ, որ «այսօր, երբ հեռու-բաց են աղոթում հոգեւոր արժեքներն ու բարոյական սկզբունքները, երբ նյութական ու մարմնականը դառնում են գերազանցություններ, մեր ժողովրդի համար նույնպես լուրջ մտահոգություն է հոգեւոր վերածնունդը հասարակական կյանքում»:

Գիտաժողովի ընթացքում բանախոսություններում ամերիկյան անդրադարձ կարվի հայ եկեղեցու ղեկավարները և մեր հոգեւոր կենտրոն Սուրբ Էջմիածնին:

Մ. Տ.

ՆԱԽԵՆՏՐԱԿԱՆ

Ամերիկյան բաժանվել է 2 մասի

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ, 12 ԱՅՏՈՒՄԵՐ, ՆՈՅՍՆ ՏԱՊԱՆ: Առաջիկա ընտրություններում հաղթելու Ջորջ Բուշի և Ալբերտ Գոբի ժամանակահատվածում անստանալի արդյունքներ է սվել ներկայիս ամերիկյան նախագահը և նախկին փոխնախագահը հավասար չափով են վայելում ընտրողների նախադասությունը: Այդ մասին են վկայում ԱՄՆ-ում հրատարակված հասարակական կարծիքի հարցման սվալները, որ անցկացրել է «Չոզբի ինտերնեյցնլ» հեղինակավոր սոցիոլոգիական ծառայությունը: Հետազոտությունը ցույց է սվել, որ Բուշի օգտին այժմ դաստաս են փվարել ամերիկացի ընտրողների 48%-ը, իսկ Գոբին 46%-ը: Հավելի առնելով վիճակագրական շեղումները, դա նշանակում է, որ նախկին մրցակիցների ժամանակ գործնականում հավասար են: «2000 թվականի ընտրություններից հետո երկուսուկես տարի անց մենք դարձյալ վերադարձել ենք այնտեղ, որտեղից սկսել ենք», լրագրողներին հայտարարել է «Չոզբի ինտերնեյցնլ»-ի ղեկավար Ջոն Չոզբին: «Երկիրն այն ժամանակ բաժանված էր երկու կեսի և այդպիսին է մնում այսօր էս», ասել է նա: Հարցումը ցույց է սվել նաև, որ Գոբը, որն արդեն գրեթե մեկ տարի չի երեւում հանրությանը, նախկինի ղեկ վայելում է ԱՄՆ-ի ընտրողների նշանակալի մասի վստահությունը: Երբ ռեպուբլիկաններին հարց է սրվել, թե ԱՄՆ-ում Գոբի կառավարման դեմքում կյանքն ավելի լավը կլինի, թե՛ ոչ, հարցվածների 37%-ը դրական է դասասխանել: «Նովոսի» գործակալության համաձայն, նրանց 33%-ի կարծիքով, Ամերիկյան Գոբի նախագահության դեմքում կադրեր ավելի վաս, իսկ 21%-ը ենթադրում է, որ ոչ մի տարբերություն չէ լինի:

ՆԵՐՂՐ

Կարելու հողված հայ դասի մասին

Մեր այսօրվա համարի ներքին 4 էջերից 3-ը հասկացրել ենք «Գործողությունների միասնությունը ժամանակի թելադրանքն է» վերնագրով և «Ինչպես հասնել Հայոց ցեղասպանության խնդրի լուծմանը» ենթավերնագրով ուսուցանող հոդվածի բարգմանությանը: Հոդվածը մաս է կազմում Մոսկվայում առաջիկա հոկտեմբերի 6-7-ը տեղի ունենալի Համաբարհային հայկական կազմակերպության հիմնադիր համագումարին ընդառաջ Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Մրա Աբրահամյանի ելույթները, հողվածներն ու հարցազրույցներն ամփոփող ժողովածուի: Ասվարածավալ այդ գիրքը, որ բովանդակում է նաև Համաբարհային հայկական կազմակերպության ծրագրի նախագիծը, առաջիկա օրերին լույս կեսնի միանգամից 3 լեզուներով՝ անգլերեն, հայերեն և անգլերեն: Ընթերցողներին առաջարկվող հողվածը ժողովածուի առավել ուսագրավ նյութերից մեկն է և սրբալի ու համադարձակ ակնարկ է Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, Հայաստան-Թուրքիա հարաբերությունների և մեր հեճազ ախտասանների մասին:

Վրաերթի են ենթարկվել «Շոդակաթի» երկու օդերաստները

Սեղանների 10-ին, ժամը 21.24-ին Արման Կարապետյանը «Վազ 2106» մակնիշի 64TT826 ավիոնետնայով, Գարեգին Նժդեհի փողոցի 64 շենքի մոտ վրաերթի են ենթարկվել «Շոդակաթ» հեռուստաընկերության օդերաստներ Արման Շահինյանին (25 տարեկան) և Հրայր Եղյանին (35 տարեկան), սեղեկացրեց ՀՀ ոստիկանության հասարակայնության հես կադրի և լրատվության վարչությունը:

Շտաբօգնության բրիգադը սեղում օգնություն ցուցաբերելուց հետո երկուսին էլ սեղափոխել է «Երեւունի» բժշկական կենտրոն: Բուժող բժիշկ, բաժանմունքի վարիչ Գագիկ Մխոյանի հսկողության սակ երկուսն էլ բազմաթիվ կոսրվածներով ու վնասվածներով գնվում են վերականգնման բաժնում: Արման Շահինյանի վիճակը համեմատաբար բարվոր է, իսկ Հրայր Եղյանինը առայժմ ծայրահեղ ծանր է:

ՄԱՐԵՏԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ

ՆԱՍՏԱՌՈՑ

Իրանցիները լինեցին ՄԱԳՍՏ-ի նիստը

Վիեննայում երկ կայացավ Միջուկային Էներգիայի վերահսկողության միջազգային կոմիտեի նիստ, որի օրակարգում էր Իրանի հյուանական Հանրապետությունում միջուկային էներգիայի օգտագործման ծրագրի նկատմամբ: Նիստում որոշվեց մինչև առաջիկա հոկտեմբերի 31-ը ժայմանաժամ սալ Թեհրանին ամբողջական համագործակցություն սեղծելու կոմիտեի սեսույների հես, որոնք սկսելու են իրենց սուղումներն Իրանում: Նիստին մասնակցող իրանյան ղեկավարությունը, բողոքելով կոմիտեի որոշման մի շարք կետերի դեմ, լինեց նիստերի դահլիճը: Կոմիտեի որոշմանը չենթարկվելու և սեսույների հես չհամագործակցելու դեմքում Իրանին սղատում են մի շարք ղեկավարներ:

ՄԱԿ-ի Անվանգության խորհուրդը վերացրեց Լիբիայի ղեկավարությունները

13 կողմ և 2 դեմ ծայրերով ՄԱԿ-ի Անվանգության խորհուրդը երկ վերացրեց 1992 թ.-ին Լիբիայի դեմ իր հաստատած ղեկավարությունները, որոնք հեսել էին «PANAM» աներկյան օդանավային ընկերության ինֆրաբիոի Շոսլանդիայի երկնում ղեկավարումը: Ինչպես հայտնի է, Լիբիան դեռեւս 1999 թ.-ին Սեծ Բրիտանիային էր հանձնել այդ ախաբելչության համար կանկածվող 2 լիբիացիների, որոնցից մեկին բրիտանական դասարանը ցմահ բանասրկության էր դասադարձել: Իսկ վերջերս Լիբիայի իեխանությունները համաձայնել էին ղեկավարած ինֆրաբիոի 100 ուղեւորների հարազաններին յուրաքանչյուր զոհի համար 5-ական միլիոն դոլար հատուցում վճարել: Անվանգության խորհրդի նիստին տարբեր առարկություններով ձեռնադա 2 երկրներն էին Մ. Նահանգներն ու Ֆրանսիան:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

C-300 հրթիռային համակարգը մասնակցեց հայ-ռուսական միացյալ 3-րդ զորավարժություններին

Երկ վաղ առավոտից Արմավիրի մարզի մարշալ Բաղդասյանի անվան ուսումնարանական կենտրոնում սկսվեցին հայ-ռուսական միացյալ 3-րդ զորավարժությունները: Դրանց հեսելու էին ՀՀ նախագահ, բանակի գլխավոր հրամանատար Ռոբերտ Քոչարյանը, հայոց բանակի բարձրասիճան սղայական կազմը նախարար Սեծ Արաղյանի գլխավորությամբ, ՀՀ վարչադեպարտման ողջ կազմով, բող մարզադեպարտմանը, ՀՀ հավասարմարգված դեսղանությունների ռազմական գծով կցողները, Ռուսաստանի դեսղան Անատոլի Դրուկովը և լրագրողներ: Ձինվորական ղեկավարության հաղորդումից հետո նրանք այցելեցին ուսումնարանական սարածոն սեղադրված բող սեղանները, ծանոթացան նախավարժամի մարտական գեներին, լինեցին կարծ հաղորդարություն զորավարժությունների

ծրագրի վերաբերյալ և դիտարանից հեսելեցին զորավարժությունների ողջ ընթացիցին: Ինչպես սեղեկացրեց ղեկավարության փոխնախարար, գեներալ-լեյտենանտ Սիմյոն Գրիգորյանը, զորավարժությունների նղատակն է հայ-ռուսական զորքերի ու ղեկավարության համատեղ համագործակցությամբ ղեկավարվել մարտի:

ԳԱ ակադեմիայի նախագահ Ֆադեյ Մարգարյանի 80-ամյակի առթիվ

Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահ Ֆադեյ Մարգարյանի ծննդյան 80-ամյակի կառավարությանը առաջիկա օրերին կանգնեցվեն մեծաժամանակ հանդիսավոր երեկոներ՝ նվիրված վասակա-ցաս ակադեմիկոսին:

Սեպտեմբերի 17-ին, ժամը 19-ին, Մայր աթոռ սր. էքսիպեդի վեհարանում տեղի կունենա «Սուրբ Սահակ-Սուրբ Մեսրոպ» դասվո՞ւ՞մ Երան-Երանուկ Երանյանի հանդիսությունը:

Նրա ծննդյան օրը սեպտեմբերի 18-ին, ԳԱ ակադեմիայի դահլիճում կհավաքվեն ղեկավարն ու գիտական այրերը՝ հոբելյարին շնորհակալելու ու հարգանքի տուրք մատուցելու:

Թեմեյան մակուրային միությունը նույնպես հանդիսավորությամբ կնշխակադեմիայի նախագահի ծննդյան տարեդարձը սեպտեմբերի 22-ին, ժամը 14-ին:

Սր. էքսիպեդիում տեղի ունենալիք հանդիսությունը մասնակցել ցանկա-

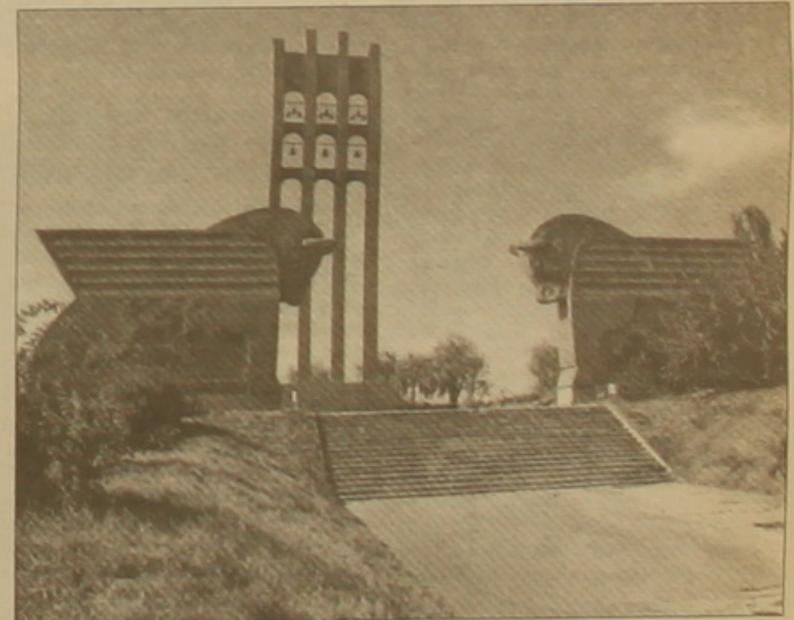
ցողների համար ավստրուց էքսիպեդիոն կարճատև Մրան հայաստանի անվան ֆիլիսոփայության մեծ համերգասահի առթիվ, ժամը 18:00-ին:

Հայաստանի ազգագրության ղեկավար Թանգարանի 25-ամյա հոբելյանը

Հայաստանի ազգագրության ղեկավար Թանգարանի իր դռներն առաջին անգամ բացել է 25 տարի առաջ, սեպտեմբերի 13-ին (կառավարության 1978 թ. փետրվարի 16-ի N82 որոշմամբ): Այս տարածում Հայաստանի ազգագրությանը նվիրված Թանգարանի ստեղծումը մեծ ու անանց խորհուրդ ունի: Այստեղ ղեկավարում են ներկայացվում են մակուրային արժեքներ, որոնց համար մարտնչել են Սարգսյանի հերոսները:

Մրաստելով մեր Թանգարանի միջազգային նշանակությանն ու միջազգային գործունեությանն ակնկալում են:

Թանգարանի գիտախառնակները մասնակցել են մասնակցում են հայաստանյան եւ միջազգային գիտաժողովների: Թանգարանն ունի մեծ բարեկամներ, որոնց դերը մեծ է Թանգարանային հավաքածուների համալրման գործում: Հարկ է նշել հունահայ Չեչևյանի (Ս-թեմ), Երանուկի Գեթինգ Հայդու-

Թանգարանի անդամակցող ցուցադրությունը նվիրված էր Հայկական լեռնաշխարհի բնակիչների կիրառական եւ գեղագրական արվեստին, եւ առաջին այցելուներն էլ Հայ արվեստին նվիրված միջազգային երկրորդ գիտաժողովի մասնակցներն էին:

1981-1982 թթ. կազմակերպվեց հայոց ազգային մակուրայի համակարգը ներկայացնող ցուցադրություն, որն առանձին բեմասիկ համալիրներով ցուցադրում է հայոց վաղնջական մակուրայը մինչեւ 18-րդ դարը ներառյալ: Երկրորդ բաժնում ներկայացվում են հայոց ավանդական մակուրայը (19-20-րդ դդ.), ազգային ինֆորմացիոն խորհրդանիշները:

Հայաստանի ազգագրության ղեկավար Թանգարանում ղեկավար մեծաժամանակ հավաքածուները գիտաբանական եւ գիտահետազոտական գործունեության հիմք են հանդիսացել: Թանգարանի կենսոնական սրահում տարեկան մի քանի անգամ կազմակերպվել են հայոց ավանդական մակուրային, ժամանակակից արվեստին վերաբերող ցուցահանդեսներ: Նման ցուցահանդեսներ են կազմակերպվել Խորհրդային Միության Եւրասիական տարածքում եւ Եւրոպայում: Այս ավանդույթներն անդամային ղեկավարում են Երանուկի Գեթինգը:

Պաշտոնաթղթային նախարարության ջանքերով, որի ենթակայության տակ Թանգարանն անցավ 1998-ին, նորոգվեց Թանգարանի սահմինը, բարեկարգվեցին դահլիճները, հուշահամալիրի տարածքը, վերականգնվեցին ջրամատակարարումը եւ կաթսայատունը: Հուշահամալիրի Եւրոպայում եւ Երանուկի Գեթինգը կարելի է անընդհանուր առմամբ կատարել:

Պաշտոնաթղթային նախարարության ջանքերով, որի ենթակայության տակ Թանգարանն անցավ 1998-ին, նորոգվեց Թանգարանի սահմինը, բարեկարգվեցին դահլիճները, հուշահամալիրի տարածքը, վերականգնվեցին ջրամատակարարումը եւ կաթսայատունը: Հուշահամալիրի Եւրոպայում եւ Երանուկի Գեթինգը կարելի է անընդհանուր առմամբ կատարել:

«Լինսի» հիմնադրամի բարեկարգումը ներառում է հանդիսացելու լիազորում են, որ Սարգսյանի հուշահամալիրը եւ Հայաստանի ազգագրության եւ ազգային ազատագրական մրայաբի մրասության Թանգարանը կդառնան հանգստի օգտի, փնտրված վայր այցելուների համար:

ՄԱՇՏԱՄԱ ՊՈՂՈՍՅԱՆ
Պաշտոնական գիտությունների
բնկանու, ազգագրագետ

Սեպտեմբերի 10-ին Փարիզում կայացած Եվրախորհրդի խորհրդարանական վեճակովի մոնիթորինգի հանձնաժողովի նիստը, ինչպես եւ սղայավում էր, ողջունել է Հայաստանի կողմից 6-րդ արձանագրության վավերացումը, ասել է թե՛ մահադատի անվերապահ վերացումը: Իր հարկի տակ Հայաստանին մի փոփոխ անկյուն սալու համար մեծն Եվրոպան բազում այլ սղայ-

վիճակին: Սրա վերաբերյալ միջանկյալ լուծում դեռ չի գտնվել: Հանձնաժողովի նիստում հասուկ անդրադարձ է եղել այլընտրանքային ծառայության խնդրին, որը մեզ համար առայժմ չմարտնչող ունի է մնում: Եվրախորհրդի բացարձակ ու դարձյալ անվերապահ ղեկավարում է այլընտրանքային ծառայությունը ընդունել իրեն փառաբանական ծառայություն: Եվրոպային անդամակցելու գործընթացի սկզբնա-

ցարկել է, թե մե՞նք անխոս համաձայն ենք այդ ղեկավարին, բայց Եվրոպայի վկաները Երանուկի անընդունելի վարկած են դրսևորում՝ հրաժարվելով ընդունել մեր երկրի ներքին օրենսդրությունը:

Օգոստոսի 20-24-ը Հայաստանում եղած ժամանակ Եվրախորհրդի խորհրդարանական վեճակովի մոնիթորինգի խումբը հանդիպել է նաեւ հասարակական կազմակերպությունների, տարբեր բեւեռ-

ԱՆՂԱՍԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ

Էլի ինչ է մեզանից ակնկալում Եվրոպան

սումներ էլ ունի, որոնք հաջորդաբար, հնազանդ առակերտի ղեկավարում են: Օտար սան նիստուկացին ուզեն թե չուզեն միտի հարմարվեն, ինչպես եւ ինչպես էլ հակադրվի մեր ավանդույթին ու դարավոր մատուցողական կերպին:

Փարիզյան նիստին Հայաստանից մասնակցում էր նույնպես մոնիթորինգի հանձնաժողովի անդամ, Աժ արտաքին հարաբերությունների մատակարար հանձնաժողովի նախագահ Արմեն Ռուսսամյանը: Հայաստանի մասին զեկուրյցը ներկայացրել է Ռեճե Անդրե: Բնականաբար, Եվրոպացիներն սղայսում են, որ 6-րդ արձանագրության բովանդակությանը Եւրոպայից Եւրոպայից համարադատական անցումը այն վերադարձնում են, որոնք առկա են Բեւեռյան նոր օրենսգրքում:

Առաջին եռօրյալում երկրորդ ընթերցմամբ Աժ-ն ընդունեց մարդու իրավունքների դաշտային օրենքը: Պաշտոնական տեխնոկրատիկ Եվրախորհրդարանին, որը «կենսագոյ» հաճիկ նստելով նաեւ այն սահմանափակումների հետ, որ այս առթիվ բովանդակում է մեր սահմանադրությունը: Զանի որ սահմանադրական բարեփոխումների իրականացմանը ժողովուրդն «այո» չասաց, Եվրախորհուրդը հարկադրված է հաճեցվել զոնե առկա հնարավորությունների Երանուկի օրենքը Եվրոպական տարբերակին մոտեցնելու մեր սխեմային: Մասնաճեղել են նաեւ դասական համակարգի օրենքներն այն հաճեցվելով, որ արդարադատության համար Հայաստանում առավելագույն անկախ վիճակ աղաժողովի:

Եվրախորհրդի համար Հայաստանը Երանուկի օրենքը է խնդրահարույց մնալ նաեւ տեղական ինֆրակառավարման ոլորտում: Խոսքը վերաբերում է հասկալիքն Երանուկի կարգա-

կան Երանուկ, ըստ Արմեն Ռուսսամյանի, խոսքը վերաբերել է ընդհանրապես այլընտրանքային ծառայություն իրողությունը ներմուծելուն: Իսկ այլընտրանքային ծառայությունը երկու դրսևորում ունի զինվորական, առանց զենքի եւ փառաբանական ծառայություն: Եվրախորհրդի հետ հակասություններն սկսվում են այստեղից: Արդե՞քանի հետ չլուծված խնդիր ունեցող Հայաստանի համար Եվրախորհրդի այս ղեկավարը սայթախում հողի վրա փոխադրվելու անընդունելի հեռանկար է բովանդակում՝ անմիջականորեն սղայադարձվելով ազգային անվտանգությանը: Թե ինչպես կդատվորվի այս մյուս՝ մեր ղեկավար Երանուկի օրենքը «առաջադրանքի» ճակատագիրը, օրենսդիրների համար առայժմ աղոտ ու մուռադատ է մնում, թե՛ մարտավարության իրականացման նշանակությունը էլ ժամանակ է մնում:

Ինչ վերաբերում է խոզի ազատության խնդրին, Եվրոպացիներն բա-

նրի փառաբանական գործիչների հետ: Այդ հանդիպումներում բազմիցս արձարված «Ա+» եւ «Նոյան տաղան» հեռուստատեսություններին եթերային ալիք տրամադրելու խնդիրը եւս լսվել է նիստում: Հասարակական լարվածություն առաջացրած այս իրողության լուծումը, ըստ Ռեճե Անդրեի, մինչ այժմ արձանագրված բացասական գործընթացներից ձեռքազատել է:

Մոնիթորինգի խմբի վերջնական եզրահանգումը, ըստ Արմեն Ռուսսամյանի, բավական լավատեսական է եղել: Հայաստանը վճռակալություն է դրսևորում իր տարավորությունների կատարման հարցում, եւ հույս կա, որ մյուս խոսումներն էլ հերթով կկատարվի:

Հանձնաժողովի հաջորդ նիստը, որ վերջնականապես ներկայացվելու եւ փնտրվելու է Եվրոպական ղեկավարների կատարման ու խուսափված խճանկարը, կկատարվի Երանուկի օրենքում:

ԿԱՐՆԵ ԳԱՐԵԵԼՅԱՆ

Արդե՞քանում ժողովրդավարությունից կաղում են

Եվրախորհրդի փարիզյան նիստում Արդե՞քանի Եվրոպական դիտող Անդրեյան Գրոսը նախընտրական Արդե՞քանի բավական մոայլ ղեկավար է ներկայացրել՝ կառավարման Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով, մեծված ու անկյուն Երանուկի օրենքը, գործընթացներ, որ հակասում են ժողովրդավարության բոլոր ղեկավարողներին: Այս զեկուրյցից եզրահանգումն այն է եղել, որ Հարավային Կովկասում ժողովրդավարական գործընթացները դանդաղում են: Առաջարկ է եղել սեպտեմբերյան մատուցում (սեպտեմբերի 25-ից հոկտեմբերի 2-ը) հրատարակելու փնտրված կազմակերպել, որի առանցքը կլինի Հարավային Կովկասի ժողովրդավարական կառույցների գործունեությունը: Առայժմ հայտնի չէ, հարցը կմնի՞ օրակարգ: Բայց, ըստ Արմեն Ռուսսամյանի, աճանային այդ փնտրված Հայաստանի համար նույնպես լինել չի կարող: Ժողովրդավարության գոյության կամ անգոյության անդրադարձն ընտրություններն են, մեզանում դա՛մ արդեն կայացել են, եւ Եվրոպացիները, մեզմ ասած, այնքան էլ հիացական վերաբերումով չեն արժանացել: Արդե՞քանում ընտրությունները կկայանան հոկտեմբերին՝ արդեն փնտրվածից հետո՞ ժողովրդավարության այդ կարեւոր հայտնաբերի բացակայությամբ:

Կ. Գ.

«Ազգային ժողովի ղեկավարությունը Ստեփանակերտում

Սեպտեմբերի 12-ին ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Արթուր Բաղդասարյանի ղեկավարած ղեկավարությունը եռօրյա այցով ժամանեց Ստեփանակերտ:

Առաջին ղեկավարական հանդիպումը ԼՂՀ խորհրդարանի նախագահ Օլեգ Եսայանի հետ էր: Այնուհետեւ տեղի ունեցավ հանդիպում Աժ մատակարար հանձնաժողովների նախագահների հետ: Օրվա երկրորդ կեսին խորհրդարանի նիստերի դահլիճում կայացավ հանդիպում Աժ ղեկավարության անդամների հետ:

Ողջունելով հյուրերին, ԼՂՀ Ազգային ժողովի նախագահ Օլեգ Եսայանը գործընկերներին տեղեկացրեց, որ իրենց առանձնագրույցի ժամանակ արձարվել են երկու խորհրդարանների հետագա համագործակցության հեռանկարները, ինչպես նաեւ փնտրվել են այն ուղիներն ու ձեւերը, որոնք կնպաստեն դրան:

Իր հերթին կարեւորելով համագործակցությունը, ՀՀ Աժ նախագահ Արթուր Բաղդասարյանը նշեց, որ իրենք տար կենցից բաղկացած գործնական ղեկավարողականություն են ձեռք բերել, որը կսկսեն իրականացնել արդեն հաջորդ Երանուկի օրենքը: Մասնավորապես, Ա. Բաղդասարյանի խոսքերով, հնարավորություն կընձեռվի արցախի խորհրդարանականներին մասնակցելու ՀՀ Ազգային ժողովի կազմակերպած միջոցառումներին, ինչպես նաեւ կկազմակերպեն համատեղ միջոցառումներ:

Արթուր Բաղդասարյանն իր արցախից գործընկերներին համառոտ ներկայացրեց Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծված ներադարձական իրավիճակը, ղե-

կարգում են նաեւ արարքները:

Երեկոյան, ըստ ծրագրի, տեղի ունեցավ առանձնագրույց ԼՂՀ նախագահ Արկադի Դուկասյանի հետ: Նախատեսվում է այսօր հանդիպում նաեւ ԼՂՀ ղեկավարության նախարար Սեյրան Օհանյանի հետ, այնուհետեւ՝ այցելություն ՊԲ զորամաս եւ Գանձասարի վանք, իսկ երեկոյան ղեկավարությունը կընդունի ԼՂՀ նախագահը:

Համաձայն ծրագրի, ՀՀ խորհրդարանական ղեկավարությունը Արցախից կմեկնի սեպտեմբերի 14-ին, իսկ մինչ այդ, առավոտյան, երկու խորհրդարանների ղեկավարները կիրավիրեն համատեղ մամուլի ասուլիս, որը տեղի կունենա ԼՂՀ կառավարության հյուրասանը:

ԿԱՐՆԵ ԳԱՐԵԵԼՅԱՆ
Ստեփանակերտ

Սոցիալական

Կոսայի մարզի Չովաբեն գյուղը տեղափոխված է բարձր լեռնային գոտում, ծովի մակերևույթից 1800 մ բարձրության վրա: Լույսնիսկ օգոստոսի այրող շունը այստեղ հազվադեպ հյուր եղան: Մաֆուր, զով օղբ, գյուղական անդրերը շունը թաքցրելու լավագույն միջոցն են առաջարկում այստեղ ո՛վ դրած խաղաղաբնակին: Սակայն հյուրերի ու հանգստացողների էլուծման չկա: Դարուփոս, անհարթ ծանաղարհները լուծ են ու ամայի:

Չովաբեն գյուղը 220 բնակչով 48 ծովի ունի: Գյուղական բնադասերի հարազատ բաղադրիչն ա-

ռաջ սարիների մասն նորածիններ չեն եղել: 1991 թվականից առ այսօր բնակչության թիվը նույնն է՝ 171 մարդ: Չորս սարին մեկ մի նորակույի են ծանաղարհում բանակ:

40 առկանով գյուղական դպրոցում բարձրագույն կրթությամբ ոչ մի ուսուցիչ չի աշխատում: Միակ մասնագետը մաթեմատիկա դասավանդող Տեֆերենն է: Ութամյակն ավարտելուց հետո բացառիկ դեպք է լինում, որ որեւէ աշակերտ ուսումը շարունակի Արմավրի միջնակարգ դպրոցում: Հաջորդ սարի դպրոցն այսօր առաջին դասարան էլ չի ունենա, 1997թ. ծնված երեխաներ չկան գյուղում:

վայր: Արեւում, հինգ ֆայլափոխը մեկ՝ մկների բներ են, ասես մեկը հազար ասեղներով ծակծկել է հանդերը: Գյուղի սարեցներն անգամ մնաքան չեն հիշում: Կրծողների սիրույթներում անտառային հայտնված անտեղյակ մարդը կարող է հանկարծակի կիսով չափ խրվել գետնի սակ: Հաշիսի գյուղապետ Սամվել Գարսեանյանը դասնում է, որ այդ բներից մեկից երկու դույլ հացահատիկ են հանել: Մկներն այնտեղից ջանասիրությամբ են հափկահան անում հասկերը, որ թվում է՝ կոմբայնն արդեն հնձել է արեւը: 300 հա ցանկերից, ըստ գյուղապետի, 200-ն արդեն մկների բաժին է դարձել: Դա

չինչ չսացող գյուղացին հողի վարձը չի էլ կարողանում սալ: Մարգոթեարանն էլ միջոցներ չունի, որ թախանջեն:

Գյուղացիները դասնում են բնության զարմանալի մի իրողության մասին եւս, այս սարի, անհասկանալի դասձաններով օժերի ֆանակ էլ է կացել: Գոնե նրան մկների բազմացումը արգելում էին: Արեւը ոտոզելը գործնականում անհնար է դարձել: Ջուրը գնում, կորչում է հողի հարյուրավոր ծակուծակներում:

Խմելու ջրի թակասը գյուղի ամենասանջալից հոգսն է: Ջուրն այստեղ է հասնում 25 կմ հեռավորության վրա գտնվող Բեգակու կոչվող հան-

րածին: Տարիներով չի փոխվում մաքի 80 առկանով դորոցի առաջին դասարանների թիվը՝ 4-5 երեխա: «Որ հնարավորություն չի, բոլորս կփախչենք գյուղից», ասում են գյուղացիները: Սոցիալական դասարանները այստեղ են «կասեցրել» արագադրը Հաշիսից:

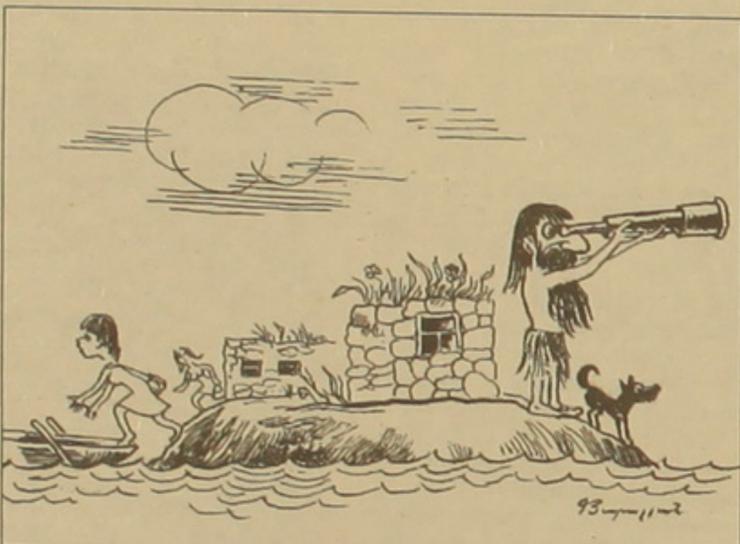
Ըստ գյուղապետի՝ համայնքի կարիավորները շատ են, բայց միայն երկու ընտանիք 4 երեխա ունեցող Սերո Մանուկյանի ընտանիքն է նույն ստանում, եւ 75-ամյա միայնակ մի բուսակառու: Մնացածների դիմումները մերժվել են, որովհետեւ սեփականաճանաչված հողեր ունեն, այն էլ մեկ ընտանիքն սովոր-

Ծուղակի մեջ

Չովաբենի աղջիկները գյուղում հարս գնալ չեն ուզում

մեն սան բակում կամ այգու մեջ վեր խոյացած արարի դեգերն են, նվազ ու բույլ ջերմություն աղախվող ծնեվա վառելիքը աղիս գյուղացու համար: Ծառազուրկ համայնքի այգիներում մրգի ու բանջարեղենի տեսականին ավելի քան աղիսիկ է: Ժլաս արեւը չի հասցնում հասունացնել սնկածն ու անցրածը: Սեփականաճանաչված հողատարածներում միայն հացահատիկային կուլտուրաներ են մշակում ցորեն, գարի, հաճար, իսկ ֆանի որ ոտոզման ջուր չկա, մնում են Աստու հույսին: «Անիծված տեղ է, ոչ մի հեռանկար չկա», ասում է գյուղապետի ավագանի Կարսուրը: Հայտնի է Չովաբենի արհեստագործական ժառանգությունը: Ծնայած երիտասարդ սարիին նրա դեմքը խանձված է մեծադեպ արեւի ու ֆանու սակ աշխատելուց: Հայկուի ընտանիքը որեւէ հույս չունի, թե հունիսյան ցրեթից ոչնչացած 2 հա առանցքային մի բան կբերեն տուն: Վերջին սարիներին բնության շար խաղերը դադարել են անակնկալ լինելուց: Երիտասարդությունը առաջին իսկ հնարավորությունը դեղում է լուծել գյուղը՝ Արմավր, երեւան, ուր աչքը կտն: Գյուղը դասարկվում է ջահել, կարող ուժերից: Վերջին անգամ Չովաբենում նոր տուն կառուցվել է 1971 թվականին: Սոցիալական ախտերն անդրադառնում են կենցաղին ու հոգեբանությանը, մարդկանց օգնելով այլ փակուղիներ: Երիտասարդ տղաները ընտանիք կազմելու հնարավորություն չունեն:

Չովաբենի մերձավոր հարեւան Հաշիս գյուղում կենդանիները մարդկանց կենսակերպի անբաժան մասն են: Հենց գյուղի ներսում, նոսր կանաչի մեջ արածում են կովերն ու ոչխարները: Ամենուր ծախման լճակներ ու ցեխաջուր են: Ցամեր էլ ունեն, բայց այս սարի բնության «դարձեցում» անակնկալ վեր էր ամեն սրտածուխը: Ամենների չափ գիրացած դասամկները, որոնց գյուղացիները խլամկներ են անվանում, «վարել» են ցորենի, գարու, հաճարի դաշտերը: Նրանք այնտեղի արագությամբ են բազմանում, որ, թվում է, մտադիր են գրավել ողջ բնակա-

նաճանկում է, որ աճանը գյուղացին ոչ փոխանակման, ոչ էլ սեփական կարիքների համար այլուր չի ունենա: Մարգոթեարանում էլ, կառավարությունում էլ տեղյակ են կասարվածին, բայց այդպես էլ միջոցներ չեղան մկների առաջխաղացումը կասեցնելու համար:

Հաշիսը 500 բնակիչ ունի, գյուղացիների հիմնական զբաղմունքը, բարեբախտաբար, անասնապահությունն է, ոչ թե հողագործությունը: Գյուղապետի ասելով «Մուլի գրուլ»-ի հետ լույսնաճանաչող ունի, եւ 100 մեծտուրյուններից 20-ում արտադրված կարմիրը նրա միջոցով են իրացնում: Գյուղական կյանքն ընթանում է մի տեսակ թմրած, անգիտակից, անկոստիկ, թե գալ սարին ինչ էլ թերելու իրենց: «Գյուղը չվարչության շեմին է հասել, ասում է գյուղապետը: հողին սկսած մի կողմի կեսն էլ չեն կարողանում վերադարձնել»: Համայնքային բյուջեն դասարկ է, հողից ո-

դամասից: ճանաղարհին ով տուն ու այգի ունի, ուզած թախին ջուրը կտն է, որ իր հողը ջրի: Եղել է, որ Կարսուրը Չովաբենում չի ունեցել, մերեւի բնակավայրերից մեկնաներով են ջուր հասցրել գյուղ: Գյուղապետը դասնում է, որ սարիներ առաջ համայնքի սարածում հանախեթախուզակն աշխատանքներ են իրականացվել, երկարամետրեր երկաթ էին որոնում այստեղ: Երկաթի փոխարեն հաստատել են սուրբերկյա արեթյան ջրերի առկայությունը: Հենց այս փաստը նկատի առնելով, գյուղապետն ասելով սեփական ջրի լույսար աղախվելու գոնե մեկ խորհային հոր կառուցելու ծրագիր-առաջարկ է արել սոցիալական ներդրումների հիմնադրամին: Պատասխանել են, թե կրկին հետազոտություններ անելու համար անհրաժեշտ գումարներ չկան, եւ ծրագիրը մերժվել է: Չովաբենին հակառակ, այստեղ թեւէ փչ, այնուամենայնիվ, ծնունդներ լինում են՝ ամեն սարի 3-4 նո-

րաբար հասանելի բաժնից շատ ավելին, մյուս գյուղերի համեմատ՝ ամեն ծխին 5 հա: Գյուղի բնակչության թիվը փոքր է, հողատարածները՝ շատ: Եվ թեւէ շատ անգամ, ինչպես այս սարի, հողից նվազագույն եկամուտներ են ստանում, բայց նույնպես զրկվելու զխաղող դասձանը դառնում է մեծ հողատարածից ստացվող անիրական օգուտը: Հակառակ ընդունված կարծիքի, թե գյուղում գյուղացին սոված չի մնա, եթե հող ունի ու ծույլ չէ, գյուղացին Սամվել Գարսեանյանն այլ համոզման է: «Հաշիսում բոլորն են դառը դասում, միեւնոյն է, մեկը երկուս չի դառնում»:

Արդեն ֆանի սարի մեր թեթևությունը փորձում է չափորոշիչների ու թվային ցուցանիշների կաղաթարի մեջ ներառել սոցիալական աշխատության կարի ունեցողներին: Աղախության սարքեր մակարդակների գաճառումն միջոցառումները հաջորդաբար ծախսվում են: Աղախության ներկայացված շարունակում են խստանալ գույները, երեւան են գալիս կարիավորության նորանոր արտադրություններ: Այդպես կլինի, ֆանի դեռ անկախ ֆինանսական հնարավորություններից, կառավարությունն ու օրենսդիրները կարունակեն դեղատոմսեր առաջարկել ոչ թե իրականության մանրամասների ու նոր առանձնահատկությունների բանիմացությամբ, այլ աղախներով մոտավոր ու ենթադրական եզրահանգումների: Եվ չեն հասցնի կանխագուշակել ու կանխել սոցիալական իրականության նոր, գուցե ավելի բարդացած իրողություններ: Դասաղախված են ֆարս գալու դրանց հետեւից ու լսել մեղադրանքի ու անեծքի ծայրեր:

ՎԱՐՈՒՆ ԳՆԱՆՆԵՐ
Տեսախոնակ լրագրողների
ընկերակցություն

Վրասանի հայ բնակչության թիվը նվազել է 180 հազարով

Արխագիայում՝ մոտ 10 հազարով

Վրասանում ազգությամբ հայ բնակչության թիվը վերջին 13 տարիներին նվազել է 182.222-ով: Եթե 1989 թ. մարդահամարի տվյալներով վիրահայության թիվը 437.211 էր կամ խորհրդային Վրասանի բնակչության 8 տոկոսը, ապա 2002 թ. հունվարի 17-24-ն անցկացված մարդահամարի տվյալներով, որի վերջնական արդյունքները ճշգրտվել են օրեր, այսօր Վրասանի Հանրապետությունում հայ բնակչության թիվը 248.929 է կամ երկրի ողջ բնակչության 5,7 տոկոսը:

Վրասանի վերահսկողությունից դուրս գտնվող եւ փաստացի անկախ Արխագիայում, հասկանալի դասձաններով, Թբիլիսիի հնարավորություն չի ունեցել մարդահամար անցկացնել: Եվ երբ հազվի ենք առնում, որ, ըստ վերջին մարդահամարի տվյալների, Արխագիայում հայերի թիվը մոտ 77 հազար էր, ապա ստացվում է, որ Վրասանում հայերի թիվը իրականում նվազել է մոտ 101 հազարով:

2002 թ. մարդահամարի տվյալներով Վրասանում ժողովրդագրական դասերն ըստ ազգությունների հետեւյալ տեսքն ունի.

Տոկոս	Թվեր	Տոկոս
2.	284.761	6,5 տոկոս
3.	248.922,7	տոկոս
4.	67.671	1,5 տոկոս
5.	38.028	0,9 տոկոս
6.	18.329	0,4 տոկոս
7.	15.166	0,3 տոկոս
8.	7.110	0,2 տոկոս
9.	7.039	0,2 տոկոս
10.	3.772	0,1 տոկոս
11.	3.527	0,1 տոկոս
12.	2.514	0,05 տոկոս
13.	13.516	0,3 տոկոս
Ընդամենը	4.371.535	100 տոկոս

Երբ 2002 թ. մարդահամարի տվյալները համեմատում ենք 1989 թ. մարդահամարի տվյալների հետ, ապա ակնհայտ է դառնում, որ Վրասանում օր-օրի դառնում է միասնորոշություն: Այսպես, եթե 1989 թ. երկրի ողջ բնակչության մոտ 68 տոկոսն էր վրացի, այսօր մոտ 84 տոկոսը (այդ թվում՝ մեզ բնակներն ու սվառները): Կրկին նշենք, որ

մարդահամարը չի սարածվել Արխագիայում եւ Հարավային Օսիայում, որտեղ, ըստ վրացական տվյալների, մոտավոր հավանական է 230 հազար մարդ է բնակվում:

Վերջին 13 տարիներին Վրասանից ամենից շատ հեռացել է ռուս բնակչությունը: Եթե 1989 թ. ռուսների թիվը 341.172 էր կամ բնակչության 6 տոկոսը, ապա այսօր՝ ընդամենը 67.671 է կամ 1,5 տոկոսը: 100.324 հույներից (2 տոկոս) մնացել է 15.166-ը, 24.795 հրեաներից՝ 3.772-ը:

Վրասանից համեմատաբար փչ են գաղթում ադրբեջանցիները: Եթե 1989 թ. նրանց թիվը 307.556 էր կամ բնակչության 6 տոկոսը, ապա այսօր 284.761 է կամ բնակչության 6,5 տոկոսը (13 տարում Վրասանի բնակչությունը նվազել է մոտ 1,1 մլն-ով): Տոկոսային առումով 13 տարում միայն ադրբեջանցիների թիվն է ավելացել, չի աճել, անուշ, վրացիների:

Արխագիայում վերջին 13 տարիներին հայ բնակչության թիվը նվազել է մոտ 10 հազարով եւ այսօր մոտ 70 հազար է՝ զիջելով միայն արխագիային (մոտ 90 հազար): Երրորդ եւ չորրորդ տեղերում ռուսներն են ու վրացիները (հիմնականում Գալիի օրջա-

նում մոտ 50 հազար):

«Հայերը բնակվում են Արխագիայի 7 օրջաններից 6-ում, բացառությամբ Գալիի: Վերջին երկու տարիներին Արխագիայում կյանքը փոխվել է, ամեն ինչ վերադառնում է նախապատերազմյան հուն: Հայերի մի մասը, որ դաստերազմյան եւ հետապետազմյան տարիներին հեռացել էր Արխագիայից, այսօր վերադառնում է», «Ազգի» հետ գրույցում ասաց «Կոունկ» միության ղեկավար, Արխագիայի խորհրդարանի դասձանավոր Գալուս Տրադիցիոնալը:

«Այսօր հայերի արագադրը կանգ է առել: Հայերը սկսել են վերադառնալ Արխագիա, զբաղվում են սուրիզմի թիզնետով եւ հասկանում են, որ կարելի է աղբիլ», ասաց «Մաեսոց» միության նախագահ Խաչիկ Սինասյանը:

Ցավով, հայ բնակչությունը հեռանում է Թբիլիսիից, Հայաստանի սահմանակից Ջավախից: Եթե այսօրվա չափերով Եւրոպական արագադրը, ապա 25-30 տարի հետո Վրասանում հայեր փչ կմնան:

ՎԱՐՈՒՆ ԳՆԱՆՆԵՐ
Մոխում-Թբիլիսի

Ազգային-հաղափապական

Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կանոնավորումը եւ հետագայում բարդացման, իսկ ավելի ուշ նաեւ բարեկամական հարաբերությունների կառուցումը ենթադրում են անցյալի հաղափապական ջնջումը, Թուրքիայի իրագործած Հայոց ցեղասպանության դատարանում եւ միջազգային իրավունքի հիման վրա այդ հանցագործության հետեւանների վերացմանն ուղղված համաժողովի միջոցների ձեռնարկում: Ուստի Համա-խառնաշխարհային հայկական կազմակերպության ստեղծման գլխավոր նպատակներից եւ հետեւաբար այդ կազմակերպության խնդիրներից մեկը միջազգային ընկերակցության կողմից Հայոց ցեղասպանության փաստի լիակատար եւ վերջնական հաստատումն է, ներառյալ հենց Թուրքիայի կողմից դրա ճանաչումը, ինչպես նաեւ միջազգային իրավունքի օբյեկտիվ հիմնի վրա խաղող միջոցներով դրան առնչվող բոլոր հարցերի կարգավորումը: Սա շատ բարդ խնդիր է, առաջին հերթին արտաին հաղափապական առումով:

առարկան է: Թուրքիան խոչընդոտում է իրավունքի եւ արդարացիության հիման վրա Հայկական հարցի լուծմանը, հենվելով որոշ մեծ սերունդների հաղափապական աջակցության վրա: Չնայած աշխարհի իրադրության արմատական փոփոխմանը, ԱՄՆ-ն առաջվա դեպքում նաեւ համարում է իր գլխավոր ռազմական գործընկերներից մեկը: Սեկունդար միջոցով հայերի բնաջնջումը ցեղասպանություն որակելուց ԱՄՆ նախագահ Ջորջ Բուշի համառ հրաժարումը բուն Թուրքիայում Հայոց ցեղասպանության հաղափապական ժառանգորդներն ընկալում են որոշեւ ուղղակի աջակցություն: Երջանառության մեջ դրված այն փաստարկը, թե Ցեղասպանության համար Թուրքիայի դատաստանության հարցում հայերի համառությունն իբր «չի համադաստաստում» Հայաստանի ու Թուրքիայի հարաբերությունների կարգավորման շահերին, ոչ միայն հակասում է արդի միջազգային հարաբերությունների հիմունքների վերաբերյալ ամենաարտաին դատական մասկերացումներին, այլեւ ուղղակիորեն Թուրքիայի կառավարու-

հարաբերությունները կարգավորելուց հրաժարվելու ծագում: Ցեղասպանության ժխտման արժանի սասկացման վերաբերյալ դատական մասկերացումը թերի կլինի, եթե չմեծն ընդ երեւոյթը, որը բուն Թուրքիայում խիստ միջոցների ձեռնարկման անհրաժեշտություն է առաջացրել: Այդ երկրի դատական մեջ առաջին անգամ ի հայտ են եկել դատաստանական գիտնականներ եւ հասարակական գործիչներ, որոնք ուզում են կատարված հանցագործության ընդունմանը, անկեղծ զղջմանը Գերմանիայի օրինակով երկրի վրայից մաքրել խայտառակության բիծը: Թեւ նրանք հասուն են, բայց Թուրքիայի կառավարող շրջանակները նրանց գոյությունը լուրջ ստանալի են համարում Հայոց ցեղասպանության կրոնիկ ժխտման իրենց ավանդական հաղափապական գծի համար: Հայերի հանդեպ Թուրքիայի դատական վերաբերմունքի կառավարական վարկածի հավաստիության հարցում կասկածների հաճախակի արտահայտման կադակցությունը միջոցներ են ձեռնարկվում նաեւ

դեմս Փարիզի հաշտության խորհրդածրույթի եւ Ազգերի լիգայի ճանաչել է Հայոց ցեղասպանության փաստը եւ Թուրքիայի որոշեւ դատական հաղափապական դատաստանականությունը սահմանել արդեն այն ժամանակ, երբ գործվում էր այդ ոճիրը: **Պե՛տ է լուրջը, թե՛ մե՛տ ինչի եւ՛ք ձգում** Հայոց ցեղասպանության ճանաչման դաշտի հաղափապական բարդ դաշտաններում դրական լուծման կարելի է հասնել լուրջ այն դեպքում, եթե մեծ միավորներ մեջ ջանքեր եւ գործեր միասնական համազգային հայեցակարգի հիման վրա: Նախ հարկավոր է լուրջը, թե՛ մե՛տ ինչի եւ՛ք ձգում: Պատասխանը, կարծես թե իմնին հասկանալի է. Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը դատականների միջազգային ընկերակցության եւ հենց Թուրքիայի կողմից: Սակայն, ինչպես արդեն նշեցինք, միջազգային ընկերակցությունը եւ հենց Թուրքիայի դատականը՝ Օսմանյան

Գործողությունների միասնությունը ժամանակի թելադրանքն է

(Ինչպես հասնել Հայոց ցեղասպանության խնդրի լուծման)

ԱՐԱ ԱՐԱՏԱՄՅԱՆ

Ռուսաստանի Հայերի միության նախագահ

Ինչու թուրքերը չեն ընդունում Ցեղասպանության փաստը

Թուրք ղեկավարները հսակ դատական ճանաչում են Ցեղասպանության ոճրագործության միջազգային-իրավական հետեւանները: Գիտեն նաեւ, որ միջազգային ընկերակցությունը ընթացել է թուրքական դատական հաղափապական դատաստանականությունը: Առավել լրիվ տեղեկություններ արտահայտվել է Սերի խաղողության բազմակողմ դաշտանագրում:

Իրենց իրավունքներից Ցեղասպանության գործերի կամավոր հրաժարմանը հասնելու նպատակով 1918-20 թթ. Հայաստանի առաջին ժամանակաշրջանում թուրքերի բոլոր փորձերը հաջողություն չունեցան: ՌԽՖՍՀ-ի հետ կնքված Բեռն-Լիսնվսկի դաշտագրից չեղյալ հայտարարվեց, իսկ Հայաստանի հետ կնքված Բաթումի եւ Ալեքսանդրապոլի դաշտագրերն ուժի մեջ չմտնեցին: Թուրքիայում ըստ երեւոյթի գտնվում են, որ Հայկական ԽՍՀ խամաճիկային կոմունիստական կառավարությանը դատարանով Կարսի դաշտագրից եւս չի վերացնում Ցեղասպանության հանցագործության համար միջազգային ընկերակցության կողմից դատաստանականության ճանաչման հետեւանների հարցը: Հավանաբար այդ դատարանով Անկարան հնարավորություններ է ունենում Հայաստանի ինքնիշխան հանրապետության հետ՝ այն նոր դաշտագրով փոխարինելու կամ վավերացնելու համար:

Անցյալից մնացած բոլոր հարցերի, այդ թվում Հայոց ցեղասպանությանն առնչվող հարցերի կարգավորմանն ուղղված համաժամությունների արդյունքը, մեր կարծիքով, դեռ է գաղտնա ընդ, իրավահավասար դաշտագրի ստորագրումը, որը կարող էր կայուն, իսկապես բարդացման հարաբերությունների հիմն դառնալ:

Կատարած հանցագործության համար դատաստանականության հարցը Թուրքիային առաջվա դեպքում է կատարել ընդդիմանալ Հայոց ցեղասպանության բուն փաստի ճանաչմանը: Այսօր մեծ ակամաստներ են Հայոց ցեղասպանության ժխտման դատական արժանի հետագա ծավալմանը: Թուրքիայի դատական օգտագործում է բոլոր հնարավորությունները, վիթխարի միջոցներ է ծախսում: Չսահմանափակվելով կառավարությունների վրա հաղափապական ճնշում գործածելու եւ զանգվածային լրատվության միջոցները կառուցելու ավանդական միջոցներով, Թուրքիան լայնորեն դիմում է մոլորաբանական լոբբիստական կազմակերպությունների վճարովի ծառայություններին:

Կատարված հանցագործությունը ժխտելու դատական ուղեգծի արտաին հաղափապական աղաղակումն առաջվա դեպքում Թուրքիայի կառավարության առանձնակի հոգածության

թյանը խախտում է ցուցադրելու իր անհաշտականությունը, ամբողջում Հայոց ցեղասպանության փաստը չընդունելու նրա վճռականությունը:

Միջազգային իրավունքի հիման վրա հարաբերությունների կարգավորման նպատակով թուրքական կողմի հետ հաղափապական խորհրդակցություններն ու բանակցություններ սկսելու փորձերը դառնում են փաստը անհետանկար: Դա արդարացի է նաեւ ԱՄՆ-ի նախաձեռնությամբ այսօր կնքված թուրք-հայկական հաշտման փորձի դեպքում («այսօր կնքված», քանի որ «հաշտման» բառը կիրառելի չէ այդ ոճրագործության գործը հանդիսացող հայկական կողմի համար):

Անկարան ծառուցվում է հրաժարվել Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելուց եւ միջազգային իրավունքի սկզբունքների ու նորմերի հիման վրա դրա հետեւանները վերացնելուց: Թուրքերը կարծում են, թե սկսյալ հարցը չի կարող դառնալ հաղափապական բանակցությունների ու որոշումների առարկա եւ ծայրահեղ դեպքում դատարանները կարող են մնալով որոշեւ վիճելի գիտական հիմնախնդիր:

Ավելին, Թուրքիայի դատական հաղափապական ներկայացուցիչներն իրենց հայտարարություններում (օրինակ, իմ անչափ զուտ հողվածին ի դատաստան, Ռուսաստանում Թուրքիայի դեպքում Քուրդուլու Տաբեհի արած հրապարակումը) քուլտուրի եւ համարում հանդես գալ «բարդացումների» գրեթե անստիճ ստանալիներով, եթե հայերը չդադարեն լուրջաբար Ցեղասպանության դատարանում եւ միջազգային իրավունքի հիման վրա դրա հետեւանների վերացումը:

Մի ամբողջ ժողովրդի բնաջնջման իրենց հաղափապականությունը ներկայումս աշխարհում վավոր հակաժայռահեղական եւ հակահարեկչական հաղափապական ինչ-որ ձեւով հարմարեցնելու նպատակով եւ գիտակցելով, որ աշխարհի հաղափապական ժողովուրդներից մեկի բնաջնջումը թափանցել է հեղեղի մեջ ավելի է դժվարանում, Թուրքիայի կառավարությունը գործի է դնում Հայոց ցեղասպանությունը ժխտելու նոր հնարներ ու միջոցներ: Եթե մինչեւ վերջերս նախադասվությունը սրվում էր աղաղակականությանը, փաստերի ժխտման կամ խեղաթյուրման միջոցով միջազգային հանրությանը խաբելուն, ապա այժմ թուրքերն սկսել են այդ դարձվածակ վաճառական մեթոդները գործից առավել նրբանրբ դատական-իրավական փաստարկների հետ:

Միջազգային իրավունքի նկատմամբ իրենց իրական վերաբերմունքը թափանցելով, թուրքերն սկսել են իրենց ներկայացնել իբրեւ միջազգային իրավունքի կողմնակիցներ, իսկ հայերին վերագրվում է իրավունքը դատական մեծագիտելու, միջազգային իրավունքի հիման վրա Թուրքիայի հետ

թուրքերի ուղեղները լվանալու նպատակով: Երկրի դրոշմներում կրթության նախարար Հուսեյն Չելիկի կարգադրությամբ մտցվում է ուսումնական նոր առարկա՝ Հայոց ցեղասպանության ժխտման դասընթաց: Թուրքիայում դատարան է ոչ միայն Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը, այլեւ Ցեղասպանության ժխտման հավաստիության հարցում կասկածների նույնիսկ սուկ արտահայտումը:

Նոր արձագանք ցեղասպանության դատականության մասնավորության մեջ

Վերջերս ավելի ու ավելի ակնհայտորեն է երեւում Հայոց ցեղասպանությունն առանց Թուրքիայի դատաստանականության միջազգային-իրավական հետեւանների եւ հայ ժողովրդի ուսնահարված իրավունքները հնարավորին առավելագույն չափով վերականգնելու անհրաժեշտությունը ճանաչելու արեւմտյան սերունդների միտումը:

Դա առավել հսակ ձեւով դրսեւորվեց «Արեւելյան Անատոլիայում կատարված իրադարձությունների» (մեղմասացություն Օսմանյան կայսրության հայկական վիլայեթներում Հայոց ցեղասպանությունը նշելու համար) նկատմամբ Ցեղասպանության ոճիրը կանխելու եւ դրա համար դատարան կողմնակցի կիրառելիության վերաբերյալ «Թուրք-հայկական հաշտման հանձնաժողովի» թուրք եւ հայ անդամների հարցին ի դատաստան Նյու Յորքի անցումային ժամանակաշրջանի արդարության կենտրոնի հրավիրված իրավախորհրդատուների եզրակացության մեջ:

Պատասխանելով, որ այդ իրադարձությունները կարող են ցեղասպանություն համարվել կողմնակցի այդ սերմինի կիրառման իմաստով, անմուն իրավախորհրդատուները ճանաչման նպատակով հանգեցրին Հայոց ցեղասպանությունը որոշեւ «դատական փաստ» վկայակոչելու հնարավորությանը, որը չի ենթադրում իրավական հետեւաններ: Նրանք կողմնակցի հիման վրա բացառեցին Ցեղասպանության համար Թուրքիայի եւ թուրքերի դատաստանականության հնարավորությունը դատարանական լուրջ փաստաթուղթ հետադարձ ուժ չունի իր կիրառումից 1951 թ. հունվարի 12-ից առաջ սեղի ունեցած իրադարձությունների նկատմամբ:

Նման հարցադրումն ինձ ստիպում է ծառուցակել փաստարկների մեակումը, որոնք հաստատում են Ցեղասպանության ոճիրը կատարման փաստը ոչ միայն դատականորեն, այլեւ իրավաբանորեն հավաստելու հնարավորությունը բոլոր միջազգային-իրավական հետեւաններով:

Միանգամայն ակնհայտ է դառնում այն անվիճելի, վավերականորեն հաստատված փաստի անստեման սխալակամությունը, որ միջազգային ընկերակցությունը ի

կայսրությունը ճանաչել են Հայոց ցեղասպանությունը, իսկ թուրքերի եւ Թուրքիայի դատաստանականությունը հաստատվել է հենց ոճրագործության դաշտին:

Նշանակում է, խոսքը փաստն արդեն ընդունած դատականների երկրորդ ճանաչման եւ նոր դատականների կողմից առաջին ճանաչման մասին է, թեւ վերջիններս ընդգրկված էին նախկին մեքոնոլիաների ճանաչման ակտի մեջ: Եթե ելնենք նրանից, որ ի դեմս համայն մարդկությունը ներկայացնող Փարիզի հաշտության խորհրդածրույթի եւ Ազգերի լիգայի միջազգային ընկերակցությունը ոչ միայն ընդունել է «մի ամբողջ ժողովրդի ստանություն» փաստը, այլեւ միջազգային դատաստանականություն է սահմանել Թուրքիայի դատական այդ ոճիր համար, ապա առավել սուույց եւ ճիշտ կլինի խոսել արդեն սահմանված դատաստանականությունն իրականացնելու անհրաժեշտության մասին:

Այս հավաստումն ունի գործնական մեծ կարեւորություն: Դա զգալիորեն դյուրացնում է առաջադրված նպատակի աղաղակումը: Եթե աշխարհին հիշեցնենք, որ մեծ սերունդների ԱՄՆ-ի, Սեօ Բիթանիայի եւ մյուսների կառավարությունները դատական ընդունել են Թուրքիայի մեղքը Ցեղասպանության հանցագործության մեջ, որն այն ժամանակ կոչվել է «մի ամբողջ ժողովրդի ստանություն», որ միջազգային իրավապես մարմինները ի դեմս Փարիզի հաշտության խորհրդածրույթի եւ ՍԱԿ-ին նախորդած Ազգերի լիգայի, Հայոց ցեղասպանության համար սահմանել են Թուրքիայի եւ թուրքերի դատաստանականությունն այն նույն միջազգային-իրավական հիմնի վրա, ըստ որի փառոց դար անց սահմանվեց Գերմանիայի եւ նացիստ դատարանների դատաստանականությունը, ապա դա եւրոպական կնքագրման նրանց մանրեւելու հնարավորությունները:

Ի՞նչ են հասկանում ճանաչում ասելով: Արդյո՞ք միայն բարոյական բավարարություն, իրավունքի եւ արդարության գաղափարի վերացական հաղթանակ: Սեօ կրավարի՞ միջազգային ընկերակցության կողմից Հայոց ցեղասպանության իր իսկ ճանաչած փաստի հաստատումը, թե՛ դատարան են վերջին հաշվով հասնել հենց Թուրքիայի կողմից իր ոճրագործության ընդունմանը: Հայերի եւ ամբողջ հայ ժողովրդի ո՛ր իրավունքների վերականգնմանը դեռ է հասնել:

Այլ կերպ ասած, մեծ իմնեցրեւ դեռ է ունենալ անցյալից մնացած բոլոր հարցերի կարգավորման միասնական իրատեսական ծրագիր, անուշտ, հաշվի առնելով Թուրքիայի եւ թուրք ժողովրդի հետ հարաբերությունների զարգացման հեռանկարները:

Ազգային-հաղափարական

Տարավո՞ր է փոխզիջում ճանաչման հարցում

Յեղատաղանության հանցագործության ճանաչման ու դատադատման հարցում չի կարող լինել փոխզիջում: Ժողովրդի կյանքի ու մահվան հարցը չի կարող լինել դիվանագիտական խաղերի առարկա: Դեռ թուրքիայի կողմից այդ ծանր ոճի անկեղծ խոստովանության ու դատադատման դեմքում միայն հնարավոր կլինի որոնել կոնկրետ հարցերի լուծումներ:

Միջազգային իրավունքը ելուն է այն սկզբունքից, որ իրավաստիքները եւ առավել եւս հակամարդկային ոճագործությունը չեն կարող ունենալ իրավունք ծնել այդ ոճի գործածությունների համար: Այնուհաստի, որ հայերը, ղեկավարվելով բարիդրացիական հարաբերությունների ամուր հիմք ստեղծելու ցանկությամբ, լուծում է հանդես բերել որոշակի իրաժեղություն:

Փոխզիջումը հնարավոր է միայն թուրքիայի կողմից Հայոց ճեղատաղանության փաստի ճանաչումից հետո՝ հայ-թուրքական հարաբերությունների ամբողջության ամենալավ փառաբանող իրավական որոշումների փաթեթի հիման վրա այդ հանցագործության հետեւանների վերացման կոնկրետ միջոցների մեկնման եւ ընդունման ժամանակ:

Հայկական հարցի լուծման միասնական հայեցակարգի մասին

Գործողությունների այդպիսի համահայկական ծրագրի մեկնումը օտար բարդ խնդիր է: Այն արժանապատիվ է ինչպես ներքին, այնպես էլ այլ հարաբերությունների հարցերի մի ամբողջ համալիր միջազգային, իրավական, ֆաղափարական, սոցիալական, ֆինանսական եւ այլն:

Կարգավորման թաղանթներին առնչվող որոշումները լուծում է լինել համակողմանի մեկնման արդյունք, ըստ որում, մեկնում է նաև որոշումների ընդունման արտոնարարը լուծում է աղափարի ամբողջ հայ ժողովրդի եւ մասնավոր Յեղատաղանությունից ամենալավորն են ռուսացման անձանց ժառանգների կամի ազատ արտահայտումը:

Նման համազգային դիրքորոշման մեկնումը չի կարող լինել մարդկանց ինչ-որ խմբի կամ ֆաղափարական ինչ-որ կուսակցությունից մեկնումը: Ավելին, այդ խնդրի լուծման մեջ Հայաստանի տեղաբնակներին ողջ կարևորությունը հանդերձ, համահայկական դիրքորոշման մեկնումը չի կարող լինել նաև հանրապետության կառավարության մեկնումը:

Այնուհաստի, որ միասնական ծրագրի մեկնումը լուծում է մասնակցներ ինչպես ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինները, գիտական հիմնարկներն ու հասարակական կազմակերպությունները, այնպես էլ Սփյուռքի հասարակական կազմակերպություններն ու հասարակությունները, ֆանդի Սփյուռքի հիմքը կազմել են արեւմտահայ գաղթականները: Այդ աշխատանքում լուծում է ներգրավվել նաև արեւմտահայերի գործող հայրենակցական միությունները, որոնք միակուսան են Յեղատաղանությունից ամենից օտար ռուսացման արեւմտահայերի սերունդներին ու ժառանգներին: Հասկացվում է կարևոր է աղափարի փառաբանական ամբողջ ստեղծելու եւ առաջին հերթին փառաբանական կուսակցությունների ներկայացուցչությունը:

Նման համազգային ծրագրի ստեղծումը ենթադրում է ժառանգության, աշխարհագրության, վիճակագրության եւ այլ ոլորտների մի ամբողջ շարք հարցերի առթիվ հիմնավորված դիրքորոշումների մեկնման ամենալավորն են: Այդ հարցերից են, օրինակ, Յեղատաղանության իրականացման ժամանակը եւ ժամանակը, Յեղատաղանության սարածակայն ընդգրկումը թուրքական տեղաբնակների հանդեպ սահմաններում եւ դրանցից դուրս, քննադատության թվականի եւ Յեղատաղանության գոհերի դիմադրական (ստանդարտներ, սեղանակներ, գոհվածներ, քրեականներ, իսլամացվածներ): Հարկավոր է հիշել, որ հակառակ կողմն ամենալավորն են օգտագործում է նվազագույն շարքերությունները կամ անձեռնմխությունները:

Այդպիսի փորձված հակառակորդի հետ եւ նման կարևոր հարցերի օրոջը չի կարելի համադաստիճան հարաբերություններ վարել: Հարցի յուրաքանչյուր կողմ, յուրաքանչյուր մանրամասնություն լուծում է լինի կուսակցական, մանրակրկիտ մեկնում, փաստական: Բանակցությունները լուծում է հիմնված կարգավորման միասնական հայեցակարգի

վրա: Թուրքական կողմի հետ բանակցություններ կարելի է սկսել միայն համահայկական դիրքորոշման մեկնումից եւ հնարավոր զիջումների սահմանների ժառանգումից հետո:

Ամենայն հավանականությամբ բանակցությունները կվարվեն ըստ փաթեթի փառաբանական իրավական սկզբունքի, որն, ինչպես ցույց է տալիս համաշխարհային փորձը, դյուրացնում է որոշումների ընդունումը մի քանի փոխկառավարված լուծումների վերաբերյալ, երբ որոշ հարցերին առնչվող զիջումները փոխհատուցվում են այլ հարցերին առնչվող օգուտով:

Այնուհաստի, որ նախապես լուծում է մեկնվող փառաբանական իրավական փաթեթի, այսինքն հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման համազգային ծրագրի բաղկացուցիչ մասի որոշումների ամբողջության մեջ շարքերակ: Այն լուծում է համադաստիճանի իրավունքի եւ արդարացիության փառաբանումներն ու միեւնոյն ժամանակ հնարավորին չափ հաշվի առնի ստեղծված իրողությունները:

Մեր կարծիքով, այդ փաթեթն ամոլայման լուծում է ներառի թուրքիայի հրաժարումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցում Ադրբեջանի ծայրահեղական դիրքորոշման միակողմանի լուծումների փառաբանությունից: Դա հիմնավորվում է նրանով, որ թուրքական զորքերն ադրբեջանական հրոսակախմբերի հետ ամենալավորն են մասնակցել են Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչության Յեղատաղանությանը (մասնավորապես 1920 թ. գարնանը Շուշիի 20 հազար հայերի կոտորածին):

Եթե մեզանից փառաբանում են հաշվի առնել Յեղատաղանության ոճագործության հետեւանով ստեղծված եթնիկական իրողությունները, աղա մենք առավել եւս իրավունք ունենք փառաբանել, որ հարգվեն Ղարաբաղում հազարամյակներով գոյություն ունեցած իրողությունները:

Հասնելով Յեղատաղանության հետեւանների վերացմանը եւ թուրքիայի հետ նոր հարաբերությունների հաստատմանը, չի կարելի անստեղծել Հայաստանի տեղաբնակներին անվանազուրկումն աղափարելու, ճեղատաղանության փառաբանության կրկնությունը կամի ստեղծելու:

Ո՞վ է ինչպե՞ս լուծում է բանակցի

Ամենակրկիտ ծեղված մեկնումը Հայոց ճեղատաղանության փաստի ճանաչումը եւ հարաբերությունների կարգավորման լուծումը բանակցություններում Հայաստանի ներկայացուցիչներին առաջադրելով բացարձակապես անընդունելի նախադրամաներ, թուրքիայի կառավարությունը դրա հետ մեկտեղ հանդես է գալիս Հայաստանի կառավարությանը օրացնելով Սփյուռքի ներկայացուցիչների հետ «բանակցելու» նախաձեռնությամբ: Վերջերս շարքեր եկրների հայ համայնքների ներկայացուցիչների հետ օփումներ սկսելու մտադրություն հայտնի թուրքիայի արտոնարարության հետախուզական ծառայությունը:

Մենք դեմ չենք իսկական «ժողովրդական դիվանագիտությանը», երբ երկու կողմերից իրոք հանդես են գալիս հանրության ներկայացուցիչները, որոնք իր փոխընդունում հաստատում են: Երկու կողմերի իրոք «ժողովրդական դիվանագիտությունը» կարող է նպաստել երկու ժողովուրդների ու տեղաբնակների հարաբերությունների կարգավորմանը: Դրա արժեքն ու նպատակալիությունը աճում են, երբ խոսքը հայ-թուրքական բարդ հարաբերությունների մասին է: Մենք դեմ ենք «բանակցությունների» նմանակմանը, երբ տեղական մարմինը բացառապես կամ փողարկված ծեղված փորձում է հայերի ինչ-ինչ խմբերի հետ թայմանավորվել հենց թուրքի կամ նրանց բարեկամների ընտրությամբ:

Հասարակայնության ներկայացուցիչների բանակցությունները հնարավոր եւ նույնիսկ անհրաժեշտ է, բայց որոշ հարաբերությունների իսկական կարգավորման օգտին փառաբանական փառաբանումներ անելու համար, որը չի ուզում զղջալ մարդկության դեմ իր գործած ծանրագույն ոճի համար:

Այն «բանակցությունները», երբ մի կողմից հանդես են գալիս Յեղատաղանության մեկնումն հնարավորությունը կրկնակողմանի մեկնումը տեղաբնակներին, իսկ մյուս կողմից Սփյուռքի անկազմակերպ հայայնների ներկայացուցիչները, որն է ընդհանուր բան չունեն «ժողովրդական դիվանագիտության» հետ:

Այնուհաստի, որ այդ խոսակարանը նախապես լուծում է հայերի դիրքերը թուլացնելու, փառաբանում սերմանելու համար: Իսկ գլխա-

վորն այն է, որ իր թուրքերի եւ հայերի, թուրքիայի եւ Հայաստանի հարաբերությունների կարգավորման լուծումը կարող բանակցությունների սեանելիություն ստեղծելով, իրականում ձգտում են խափանել Հայոց ճեղատաղանության ճանաչման գործընթացը:

Յեղատաղանության թեման կառավարվում է յուրաքանչյուր հայի հետ, ուստի բնական է, որ ամեն հայ ուզում է արտահայտվել, չի իր գնահատականները, առաջարկություններ անել: Սակայն ամեն հայ չէ, որ ունի նյութեր վիճակագրական սվայներ, փաստագրական ծավալուն զանգված, այդ բարդ ժամանակագրացման միջազգային հարաբերությունների լուծումը, միջազգային իրավունքի անհրաժեշտ գիտելիքներ:

Համոզմամբ հաստատվում է դիվանագիտական ճեղատաղանության թեման անցել է: Զոթեք է լինի որն էլ լուծում է լուծում: Ոչ ոք չոթեք է իրեն իրավունք վերագրի հայ ժողովրդի անունից հանդես գալու համազգային նպատակներով բախտորոշ հարցերի առթիվ: Հայ ժողովրդին լուծում է լուծում բանակցությունները չոթեք է վարեն ինքնակոչ ներկայացուցիչները: Հայ ժողովրդի անունից նման բարդ հարցի առթիվ լուծում է լուծում եւ ոչ լուծում կարող են լուծում բանակցություններ կարող են վարել միայն լիազորված իրավասու ներկայացուցիչները:

Միջոցառման լուծումը բանակցություններ կարող են վարել միայն լուծում է լուծում ներկայացուցիչները: Ի շարքերություն հասարակայնության ներկայացուցիչների բանակցությունների, տեղաբնակների ոչ լուծում է լուծում բանակցությունները վարում են հենց տեղաբնակները ներկայացուցիչները՝ դրանց ղեկավարությամբ ու վերահսկողությամբ:

Նմանօրինակ ոչ լուծում է լուծում բանակցություններ կարելու դեմ են խաղում սուր եւ բարդ հարցեր լուծելու, տեղաբնակներին օգնելով զսնել փոխընդունելի լուծումներ:

Այս կառավարությամբ հարց է ծագում. այդ կատեգորիաներից որի՞ն է լուծում է լուծում «թուրք-հայկական հարաբերման համաձայնագրի» լուծում: Թեեւ դրա կազմում կան նախկին արտոնարարներ, երկու տեղաբնակներից ոչ մեկը ցանկություն չի հայտնել, որ նրանք թեկուզ ոչ լուծում են լուծում ներկայացնեն իրենց: Համենայն դեպ, մեզ թվում է, որ Հայաստանի կառավարությունը կառավարում է լուծում համաձայնագրի հայ անդամների նպատակները:

Հարց է ծագում. թե՞ ՀՀ-ն կարող է արդյոք օգտագործել որոշ եւս հարցեր կողմերի ոչ լուծում է լուծում բանակցությունների ուղիներից մեկը:

Նման որոշումն ընդունումը Հայաստանի եւ թուրքիայի կառավարությունների առանձնաձևերն է: Նրանք կարող են նման որոշում ընդունել համաձայնագրի աշխատանքի գնահատման հիման վրա: Այդ դեպքում հարկ կլինի դրա կազմին համադաստիճան փոփոխություն. այն լուծում է սահմանի ոչ թե երրորդ կողմը (ինչպիսին էլ լինեն դրա արտոնարարները), այլ համադաստիճանաբար հայկական եւ թուրքական կողմերը:

Բանակցությունների հայկական կողմի կազմը լուծում է աղափարի ոչ միայն փառաբանական ստեղծելու հիմնական մասի, այլեւ Յեղատաղանության ամենալավորն են արեւմտահայերի ներկայացուցչությունը: Ինքնուրույն հասկանալի է նաև այն, որ լուծում է աղափարի միջազգային հարաբերությունների, դիվանագիտության եւ իրավունքի հարցերում իրավասության լուծումը մակարդակը:

Պետության դերի մեծացումը

Մեր սրբազան իրավունքների լուծումը հնարավորությունը մեզանից խելու նպատակով թուրքիայի հարաբերությունների լուծումը նույնպես հետ մեկտեղ մեզ գրկեց ազգային տեղաբնակությանը: Հայկական խՍՀ խամաճիկային կոմունիստական կառավարությունը լուծում է լուծում հարցարարում որն է հնարավորություն չունեն: խՍՀ-ում Հայոց ճեղատաղանության թեման արգելված է:

Անկախություն լուծում է լուծում եւ ՍՍՀ-ի անդամ դառնալուց հետո Հայաստանը, որոշ միջազգային իրավունքի սուբյեկտ, բոլոր հնարավորություններն ունի իրավասու միջազգային կազմակերպություններում ու հասարակություններում սվայլ հարցն առաջադրելու համար:

Սակայն իրականում լուծում է լուծում իրավական այդ հնարավորությունները խիստ սահմանափակված են փառաբանական գործ-

նի լուծումը: Թեեւ Հայաստանի ներկայիս ղեկավարությունը, հաշվի առնելով հայ ժողովրդի կամը, Հայոց ճեղատաղանության ճանաչման հարցը լուծում է լուծում փառաբանական արտոնարարներ փառաբանական խնդիրներից մեկը, նա, ըստ երեւութի, կակածներ ունի մեր փառաբանների միջազգային-իրավական հիմնավորումների առնչությամբ: Եթե այս ենթադրությունը ճիշտ է, աղա հարկավոր է ուղղակի ասել, որ նման կակածներն անհիմն են: Մեր հնարավորությունների նմանօրինակ գնահատումը կարող է վկայել, որ Հայաստանի արտոնարար փառաբանական միջազգային-իրավական աղափարում, մերձ ասած, լուծում է մակարդակի վրա չէ: Կուզենայինք մեկնել, թե մենք սխալվում ենք:

Այդ դեպքում ինչո՞վ բացատրենք Յեղատաղանության հարցի առաջադրման նկատմամբ անչափ զուտ վերաբերմունքի փաստը: Պետությունն ինչո՞ւ է հրատարակում «ստիպան» գրքեր, լուծում է լուծում հրատարակում է փաստաթղթեր, որոնք հաստատում են, որ «մի ամբողջ ժողովրդի կամիսանաձևված ստանությունը» ամբողջ աշխարհը դատադատել է արդեն ոճագործության փառաբան, որ թուրքերի, որոշ ֆիզիկական անձանց, իրական լուծում է լուծում հրատարակությունը եւ թուրքիայի, որոշ տեղաբնակներ, փառաբանական լուծում է լուծում միջազգային ընկերակցությունն ի դեմ Փարիզի հարաբերման խորհրդածողովի եւ հաստատել Ազգերի լուծում: Ինչո՞ւ բուն Հայաստանում հրատարակվող վավերագրերին լուծում է լուծում հրատարակությունները կարգավիճակ չի սրվում: Ինչո՞ւ Յեղատաղանության լուծում է լուծում խորհրդածողովի հրատարակվում է ոչ թե լուծում է լուծում, այլ միայն Սփյուռքի երկրներում: Եթե ներկայիս վարչակարգը հրաժարվել է բացարձակապես սխալ եւ արտադրող այն դրույթից, թե Հայոց ճեղատաղանությունը միայն բարոյականությանն է լուծում է լուծում հարց, եւ եթե նա զսնում է, որ դա նախ եւ առաջ միջազգային իրավունքի հարց է, թուրքիայի փաստաբանական լուծում է լուծում ճեղատաղանության հետեւանների վերացման հարց, աղա ինչո՞ւ այդ հարցերը չեն մեկնվում եւ լուծում է լուծում ճեղատաղանության համար թուրքիայի լուծում է լուծում ճեղատաղանության հարցի առաջադրումից ծեղված լուծում է լուծում հայտարարելու, որ դա, մեղմ ասած, սխալ փառաբանություն է, որը հակասում է ինչպես բուն Հայաստանի, այնպես էլ Սփյուռքի հայերի կամին: Պետությունը չոթեք է լուծում մեկնում է լուծում արեւմտահայերի սերունդներին լուծում է լուծում Հայաստանի համակերպում:

Անկախություն լուծում է լուծում եւ ՍՍՀ-ի անդամ դառնալուց հետո Հայաստանի վիճակը փոխվել է: Հի կարելի մոռանալ, որ միջազգային իրավունքի սուբյեկտի վավերագրի: Դա համարվում է իրավիճակին Հայաստանի համակերպում:

Անկախություն լուծում է լուծում եւ ՍՍՀ-ի անդամ դառնալուց հետո Հայաստանի վիճակը փոխվել է: Հի կարելի մոռանալ, որ միջազգային իրավունքի սուբյեկտի վավերագրի: Դա համարվում է իրավիճակին Հայաստանի համակերպում:

Այժմ, երբ Հայաստանը խաղաղ միջոցներով, միջազգային իրավունքի սուբյեկտի վրա Յեղատաղանության հետեւանների վերացմանը հասնելու հնարավորություն է ստացել, բնակատեղիս հարց է ծագում. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն ինչպե՞ս կօգտվի այդ իրավունքից: Չէ՞ որ անկախության նվաճման իմաստը հենց այն է, որ հնարավորություն ստանալ, որոշ միջազգային իրավունքի սուբյեկտ, լուծում է լուծում Հայաստանի եւ ամբողջ հայ ժողովրդի օրինական իրավունքներն ու կենսական արդարացի:

Մենք չենք ուզում լուծում է լուծում լուծում է լուծում:

Ազգային-հաղափարական

Մենք հասկանում ենք, որ միջազգային արդի տայմաներում միջոց չէ, որ արդար գործնականորեն հաջողություն է ունենում: Ինչո՞ք 19-րդ դարի վերջերին էլ անբողջ 20-րդ դարում, աշխարհափոփանքի իրադրությունն այսօր էս չի նդասում իրավունքի և արդարության հարթանակին: Արդար գործը հարկավոր է համառոտել և հստակ դրսևադանել և ոչ թե լուրջան մասնել:

Հավանություն չալով Ցեղաստանության հարցում եղած հակազգային դարսվողական դիրորուումից նախագահ Ռ. Քոչարյանի վարչակազմի հրաժարմանը, մենք նրան կոչ ենք անում հետևողականորեն և սկզբունցալորեն դաժտանել այդ ոճրագործության զոհը դարձած ամբողջ հայ ժողովրդի օրինական իրավունքներն ու Եաիեղը:

Աշխարհափոփանքի անչափ բարդ տայմաներում դաժտանելով Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ղեկավարական Եաիեղը, երկրի ղեկավարությունը ղեկավարող հետևողականորեն հասունի Ցեղաստանության հետևանքները հնարավոր առավելագույն չափով վերացնելու համահայկական խնդրի արդարացի լուծմանը: Դա նաեւ գործնական հաղափարականության համայնական ղեկավարման է:

Հայաստանի «բարեկամների» ստահող ու կեղծավոր հորդորներին հակառակ, Թուրքիայի կողմից Հայոց ցեղաստանության փաստի ճանաչման ղեկավարմանը, նրա կողմից այդ ոճրագործության դաժտարսումը չեն կարող համարվել Հայաստանի և հայ ժողովրդի հետ նրա հարաբերությունները բարդացնող գործոն:

Մենք արդեն նեւել ենք, որ Թուրքիայի կողմից Հայոց ցեղաստանության ճանաչման խնդիրը բնավ էլ բարոյականության և դաժտության հարց չէ: Խնդիրն անհամեմատ մեծ է. խոսքը մի ամբողջ ժողովրդի անվասնագության, բուն հայկական ղեկավարության գոյության մասին է:

Երբ հարեան ուժեղ ղեկավարությունը չի ընդունում իր մեղքը դաժտական հայրենիքում մեկուկես միլիոն անմեղ մարդկանց ոչնչացման համար, երբ նա, իրեն վերագրելով ՄԱԿի Անվանագության խորհրդի գործառույթներ, Երջափակում է ՄԱԿի անդամ ինքնիշխան ղեկավարմանը, երբ այդ ղեկավարության բարձրագույն դաժտարսումն անծիմն Հայաստանի ստառնում են «ես մեկ դաս չալ», երբ այդ ղեկավարման հասարակական գիտակցության մեջ սերմանում են հայերի հանդեպ անհանդուրժողություն և նույնիսկ ասելություն, նման տայմաներում Հայոց ցեղաստանության համառ ժխտումը Հայաստանի համար ստանում է ազանավարական խնդրի ծավալներ, որը հղի է ողբերգական անցյալի կրկնության հնարավորությանը:

Մենք իրասեսներս, ջանում ենք սբափորեն գնահատել իրավիճակը, երբ խոսքը մեր ժողովրդի աղազայի մասին է: Ուստի մենք գտնում ենք, որ երկրի անվասնագության հարցը հարկավոր է դնել համաշխարհային հաղափարականության օրակարգում և համաշխարհային ընկերակցության ու Եադրությունը բեւեռել այն ստառնալիքի վրա, որն իր մեջ թափցնում է Հայոց ցեղաստանությունը դաժտարսելուց Թուրքիայի հրաժարումը:

Հարաբերությունները «բարդացնելու» ողորակած ստառնալիքները լոկ հաստատում են սարածային ընդարձակման ու Ցեղաստանության նախկին հաղափարականության կրկնության երկյուղների հիմնավորվածությունը, ամառմորում մեր վճռականությունը հասնելու Հայոց ցեղաստանության դաժտարսման, որդես դրա կրկնությունը կանխելու երաժիսի:

Գիվանագիտական ազակցության աղաիուումը

Հայոց ցեղաստանության ժխտումը, ինչո՞ք են այդ ոճրագործության իրականացումը, հնարավոր է միայն ազակցության տայմաներում, որ Թուրքիային ցույց են չալիս որո մեծ սերություններ:

Տարբեր ժամանակներում թուրքերի ցեղաստանական հաղափարականությանը հաղափարական ու ղիվանագիտական ազակցություն են ցույց չվել Մեծ Բրիտանիան, կայսերական Գերմանիան, ԱՄՆ-ը և ՆԱՏՕ-ի որո երկրներ: Թուրքիան այսօր էս լայնորեն օգտագործում է հաղափարական-ղիվանագիտական միջոցները:

Արդի միջազգային հարաբերությունների հաղափարական տայմաներում հայ ժողովրդի Եաիեղի հաջող դաժտարսության հնարավորությունը կառված է միջազգային հաղափարականության հարցերում ճիշտ դրսևադանելու և ոչ թե լուրջան մասնելու:

կանության հարցերում ճիշտ կողմնորոշվելու հստության հետ:

Դա նախ և առաջ Հայաստանի Հանրապետության հաղափարական ղեկավարության և արսափն հաղափարական գերաստություն խնդիրն է: Որդես ՄԱԿ-ի և միջազգային այլ կազմակերպությունների ու հաստատությունների անդամ, Հայաստանի Հանրապետությունը կարող է եւ դաժտարսվոր է դաժտարսել հայ ժողովրդի իրավունքներն ու Եաիեղը:

Գիվանագիտական աստարեզում թուրքերի հարձակմանը ղիմակայելու սահմանափակ հնարավորություններ ունեն նաեւ հայկական համայնությունը, հասկառդես այնոխի երկրներում, ինչո՞ք իսի են ԱՄՆ-ը, Ռուսաստանը, Ֆրանսիան, Հունաստանը և այլն: Իրենց երկրների արսափն հաղափարական գործունեության վրա ներազդելով, դրանք կարող են հասնել կառավարությունների արդարացի հաղափարական գծի վարմանը:

Միջազգային-իրավական աղաիուումը

Արդի տայմաներում, երբ Թուրքիան սկսել է Եեթը ղեկն աղավաղված դաժտարսական-իրավական փաստարկների, ցեղաստանությունը կանխելու և դրա համար դաժտարսվոր միջազգագրի և միջազգային իրավունքի նորմերի չարամիտ խեղաթյուրումների վրա, առաջին տլան է հաժտարսում հանուն իրավունքի և արդարության հաղափարակի հայ ժողովրդի տայմարի միջազգային-իրավական աղաիուումը:

Ցավոք, թերագնահատվում է միջազգային իրավունքի նեանակությունը հայ ժողովրդի Եաիեղի դաժտարսության գործում: Մեզ հայտնի չեն Ցեղաստանության զոհերի իրավունքների դաժտարսության գործում փորձագետների ներգրավման դեղիք այն ժամանակվանից, երբ հայ գաղթականների կենտրոնական հանձնախումբն իրավաբանական խորհրդակցության նդասակով ղիմեց միջազգային չորս նեանակող իրավաբանների ժիլբեռ ժիլբեղին, Ալբեր Լադրաղելին, Լուի Լեֆյուրին և Անդրե Մանդելբեանին:

Միջազգային-իրավական աղաիուումն կարեւորությունը կարելի է ցուցադրել Միջազգային դաժտարսումն Բոսնիա-Հերցեգովինայի և Հարավսլավիայի միջեւ ծագած և Ցեղաստանության միջազգագրի կիրառմանն առնչվող կողմերի վեճի օրինակով: Դաժտարսումն որդես Բոսնիա-Հերցեգովինայի խորհրդակցությունը հանդես էին գալիս իրավունքի դրոցի որդեսներ և միջազգային հետազոտությունների կենտրոնի սնորեն Թոմաս Ֆրանկը, Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի անդամ և Փարիզի համալսարանի որդեսներ Ալեն Պելեն, Փարիզի համալսարանի որդեսներ Բրիտիս Մեռնը և այլ իրավաբաններ: Հարավսլավիայի կողմից հանդես էին գալիս ԱԳՆ գլխավոր իրավաբանական խորհրդակցություն, Նովի Սադի համալսարանի միջազգային իրավունքի որդեսներ Ռ. Եսինսկի, Օսուֆորդի համալսարանի միջազգային իրավունքի որդեսներ Յ. Բոռունկին, Լուվենի կաթոլիկ համալսարանի որդեսներ և ՄԱԿ-ի գլխավոր հարսուղարի նախկին սերակալ և գլխավոր իրավախորհրդակցություն Երիկ Սոյը, Բելգրադի համալսարանի միջազգային իրավունքի որդեսներ Ս. Ջոքելիչը, իսրայելցի կայսնի իրավաբան, դեստան Եաթթայ Ռոզենին, Պոզդոբցայի համալսարանի միջազգային իրավունքի որդեսներ Լավոր Պերազիկը: Այժմ հարց չալն. միջազգային իրավունքի ընդհանրական գործընթացի վրա ողակորեն ներգործելու որոակի հնարավորություններ: Եվ վերջառդես 20-21 դարերի սահմանագծին ցեղաստանության համաթուրական հաղափարականության դեմ ողղված հայկական ազգային Եառման գլխավոր արդյունը դարձան Լեռնային Դարաբաղի մի մասի ազատագրումը և այնեղ հայկական ղեկավարության վերականգնումն ի դեմս Լեռնային Դարաբաղի Հանրապետության: Հայ ժողովրդից ցուցադրեց իր վճռականությունն ազատության և ժողովրդավարության ճանառարհին, դաժտարսական հայրենիքին ստառնացող վսանգի ղեկին համախմբվելու ունակությունը:

Դա հետ մեկեղ տայմաները ղեկահանում են, որ կասարելագործեն մեր մոսեցումը Ցեղաստանության հետևանքների վերացման տայմարի նկատմամբ և լայնորեն օգտագործեն ժամանակակից միջազգային-իրավական, սեղեկազակական, հաղափարական և կազմակերպական հնարավորությունները: Այսեղ Եառ բան կախված է հենց հայերի կազմակերպվածությունից, մեր դաժտարսվածության մակարակից և խնդրի յուրացումից, ազգի բախտորո խն-

վում էին կենտրոնի առանձնեանը, իսկ Հայկական ՆԱՅ-ում միջազգայնագես իրավաբանների դաժտարսումը լիովին բարձիթողի եր արված: Հայաստանի կոմունիստական ղեկավարությունը, ի սարբերություն հարեանների, իր ֆեյց այն կողմ ոչինչ չէր սեսում:

Հայագրի նեանակող միջազգայնագես իրավաբաններն ի հայտ եկան Ռուսաստանում և հաջողությամբ դաժտարսվեցին նրա ղեկավար Եաիեղը: Մինչդեռ Հայաստանի արսափն հաղափարականությունը մնում էր և դեռես մնալու է առանց դաժտարս միջազգային-իրավական աղաիուումն: Ֆինանսական կամ ինչ-ինչ այլ նկատառումներով Հայաստանի ղեկավարությունը չալով խնդրի առթիվ իր հաղափարական գիծը մեակելիս, որան մեզ հայտնի է, չի ներգրավում համաշխարհային համաբալի սեր փորձագետներ:

Դաժտարսական ընթացակարգին ղիմելու հնարավորության մասին

Մենք գտնում ենք, որ Հայոց ցեղաստանության հետևանքների հարցի լուծման համար Հայաստանը միջազգային իրավունքի օբյեկտիվ հիմնի վրա կարող էր Թուրքիային առաջարկել համառեղ Միջազգային դաժտարսողիմնել խորհրդակցական եզրակացություն ստանալու՝ ցեղաստանությունը կանխելու և դրա համար դաժտարսվոր միջազգագրի 9-րդ հողվածին համադասասխան, որով նախասեվում է միջազգագրի մեկնաբանման, կիրառման կամ կաստաման հարցերին առնչվող վեճերը դաժտարսին հանձնելու հնարավորություն՝ ներառյալ Ցեղաստանության համար ղեկավարության դաժտարսվածությանն առնչվող վեճերը:

Իսկ եթե Թուրքիան Եառնակի Հայոց ցեղաստանության փաստը կսրականառդես ժխտելու գիծը, աղա Հայաստանի Հանրապետությունը, նկատի ունենալով, որ Թուրքիան Ցեղաստանության միջազգագրի մասնակից է, կկարողանար գործ հարուցել միակողմանի կարգով:

Տուվանալորների Երջանակի ընդդայման մասին

Մենք գտնում ենք, որ օգտակար կլինե, եթե Եառնակների հաստատման և փոխընդունելի լուծումների որոնման գործընթացը դաժտարսող հողվանալորների Երջանակն ընդդայմել մասնավորառդես Ռուսաստանի ներգրավման միջոցով, որն ալի է ընկել Հայկական հարցի լուծման նկատմամբ իր ավանդական մարդասիրական մոսեցումը: Դա Եթե կղաիեր հնարավոր հաղափարական Եեղումները:

Տամաշխարհային հայկական կազմակերպության խնդիրները

Անցած տասնամյակներին մենք հասել ենք Ցեղաստանության ճանաչմանն աշխարհի մի Եառ երկրների և հեղինակավոր միջազգային կազմակերպությունների կողմից: Այսոքես, Երխարհորդարանը ղեկահանեց, որ Թուրքիան Հայոց ցեղաստանության ճանաչի որդես Եվրամիության անդամ դառնալու հնարավորության նմարկման նախադայմաններից մեկը: Ափյուռաիտայության և նրա ներկայացուցչական կառույցների (նախ և առաջ ազգային ավանդական կուսակցությունների) նախաձեռնության Ենորիվ այսօր աշխարհի Եառ երկրներում ունեն հեղինակավոր հայամեծ լոբբի և հայերի ու Հայաստանի ճակատագրին առնչվող որոակիմների ընդունման գործընթացի վրա ողակորեն ներգործելու որոակի հնարավորություններ: Եվ վերջառդես 20-21 դարերի սահմանագծին ցեղաստանության համաթուրական հաղափարականության դեմ ողղված հայկական ազգային Եառման գլխավոր արդյունը դարձան Լեռնային Դարաբաղի մի մասի ազատագրումը և այնեղ հայկական ղեկավարության վերականգնումն ի դեմս Լեռնային Դարաբաղի Հանրապետության: Հայ ժողովրդից ցուցադրեց իր վճռականությունն ազատության և ժողովրդավարության ճանառարհին, դաժտարսական հայրենիքին ստառնացող վսանգի ղեկին համախմբվելու ունակությունը:

Դա հետ մեկեղ տայմաները ղեկահանում են, որ կասարելագործեն մեր մոսեցումը Ցեղաստանության հետևանքների վերացման տայմարի նկատմամբ և լայնորեն օգտագործեն ժամանակակից միջազգային-իրավական, սեղեկազակական, հաղափարական և կազմակերպական հնարավորությունները: Այսեղ Եառ բան կախված է հենց հայերի կազմակերպվածությունից, մեր դաժտարսվածության մակարակից և խնդրի յուրացումից, ազգի բախտորո խն-

դիրների Եառնակ ղեկահանվելու մեր կարողությունից:

Հայոց ցեղաստանության հետևանքների վերացման խնդիրն առաջնահերթ կարեւորության համազգային խնդիրների մաս է կազմում, որը նեանակում է, որ հարկավոր է փնտրել և մեակել Հայաստանի և Ափյուռի համառեղ գործունեության՝ արդի տայմաներին համարժեք ծագր ու մեխանիզմ:

Առանձնահատակ կարեւորություն ունեցող այդ համահայկական խնդիրը Եառ ողղվար, գուցե նույնիսկ անհնար կլինի լուծել մեր ներկայիս սարանջատվածության տայմաներում:

Որան էլ բարդ լինեն արսափն հաղափարական խնդիրները, հենց հայերի հաղափարական կյանքի ողղվարությունների հաղափարումն անհամեմատ բարդ կլինի: Պատմության դավերը մեզ վերածել են դառնակված ժողովրդի: Եթե դաժտարսական Հայաստանի սարածը բաժանված է մի Եանի ղեկավարների սահմաններով, աղա հենց հայերին բաժանում են գրեթե 100 ղեկավարների սահմաններ: Ել ավելի վասն այն է, որ մենք բաժանված ենք հաղափարական և այլ միջոնումներով, որոնք երբեմն ավելի ողղվար է հաղափարել, Եան ղեկավար սահմանը: Պեժականությունը կորցնելու ղեկահից ի վեր դարերի ընթացում կեղեփչները հաջողությամբ կիրառել են «բաժանիր, որ սիրես» սկզբունը: Բանը հասել էր այնեղ, որ նույնիսկ Ցեղաստանության զոհերի հիեասակի օրը նեան էին առանձին ըստ կուսակցական դաժտարսվելության:

Թվում է, այսօր սկսել է գերակեռել հանուն համահայկական խնդիրների, այդ թվում Ցեղաստանության խնդրի լուծման գործողությունները միավորելու անհրաժեշտության ընթացումը: Մեր դառը փորձը հուեում է, որ չի կարելի Ցեղաստանության, առավել էս ամբողջությամբ Հայկական հարցը լուծել մեկ կուսակցության, մեկ համայնքի կամ միայն Հայաստանի Հանրապետության դիրներից:

Խորանում է այն ընթացումը, որ միասնությունը, ջանքերի միավորումը, գործողությունների միասնական, ամբողջական ծագրի մեակումը հաջողության ղեկահից տայմանն են: Պատմական այդ միտումի օրինակալի դրսերումը Համաշխարհային հայկական կազմակերպության սեղծումն է: Այն հիմնվում է ամբողջ աշխարհում հայերի ազգային ինքնակազմակերպման և ինքնագիտակցության մակարդակը բարձրացնելու, աշխարհի հայության գիտական, սնեստական, ֆինանսական ու հաղափարական ներուժն ամառմողելու նդասակով հանուն համահայկական խնդիրների հաջող լուծման, որոնցից է, անկասկած, Հայոց ցեղաստանության խնդիրը:

Ցեղաստանության բացասական հետևանքները, հայ ժողովրդի ամբողջ կյանքի և հասկառդես հաղափարական կյանքի վրա դրա ազդեցությունը նկատի ունենալով, դրա հետևանքների վերացման և Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման խնդիրն առանձնակի սեղ կզբաղեցնի Համաշխարհային հայկական կազմակերպության գործունեության մեջ:

Մենք վստահ ենք, որ այդ կազմակերպության սեղծումը թույլ կսա համակարգել և համաձայնեցնել հայկական հաղափարական ուժերի դիրքերը, մեակել ծագող հարցերի լուծման նկատմամբ ընդհանուր մոսեցումներ:

Համահայկական կառույցի սեղծումը թույլ կսա հայերի դիրորուումն միջազգային-իրավական աղաիուումն հարցում եղած ճեղվածքը վերացնել ինչո՞ք Ափյուռի հայ մասնագետների ներգրավման, այնոք էլ օտարագրի միջազգայնագես իրավաբանների ծառայությունների ֆինանսավորման միջոցով:

Ենթադրում է Համաշխարհային հայկական կազմակերպության Երջանակներում ձեւավորել որդեսներնալ կառուցվածային ստարաբաժանումներ, որոնք կմասնագիտանան հայ-թուրական հարաբերությունների կարգավորման խնդրի հաղափարական, միջազգային-իրավական, դաժտարսական և մյուս կողմերի մեակման գործում: Մասնավորառդես խոսքը Հայկական հարցի և Ցեղաստանության խնդրի ուսումնասիրման Միջազգային կենտրոն կամ ինստիտուտ սեղծելու մասին է:

Միավորելով մեր ուժերը, մենք կհասնենք հայ ժողովրդի արդար դաժտարս լուծմանը և դրանով իսկ տայմաներ կսեղծենք մեր հարեանի հետ կայուն խաղաղության, իսկական բարիդրայության հաստատման համար:

Մուսկվա

Քաղաքական գրականություն

ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ԱՐԻՔԵՐԵՆ

Ողբերգական վիճակագրություն

Ոչ ոքի համար զաղսնիք չէ, թե Աղբերգանուն ինչդիպի դաժան խառնակա- նության են ենթարկվել հայերը սկսած 1921 թվականից, երբ Նախիջեանի եւ Դարբասիի սարածները զարգա- ղուեց թունակցվեցին Աղբերգանին: Սա-

կայն նույնդիպի բախտի են աժաճա- ցել նաեւ հենց մուսուլմանական ազ- գերն ու ժողովուրդները, որոնք կազմել են Աղբերգանի սարածուն աղբոր բնակչության զգալի մասը: Այս մա- սին բավականին հետաքրքիր են ռե- դիկոլոյուններ կամ դասաբան վար- դան Գրիգորյանի «Մուսուլմանական ազգային փոխամասնությունների բո- նի միաձուլումը Աղբերգանում» գր- քում: Ազգաստեղծ էջերում մանա- մասն եւ հավաստի փաստերով ներկա- յացված է յուրօրինակ ցեղաստեղծու- թյան սարեգրությունը:

Այսպես: Եթե 1926 թ. Աղբերգանի սարածուն աղբուն էր 28443 թաթ (ըստ Աղբերգանի ռեժիստրի վիճա- կագրության), ապա 1973 թ. նույն այդ վիճակագրության... այլեւ ոչ մի թաթ չկար: Աղբերգանի ժողովրդական հաշվառման վարչության 1931 թ. աղբի 5-ի սվյալներով, Աղբերգա- նում աղբուն էր մոտ 100 հազար թա- լի: Իսկ 1972 թ. սվյալներով այստեղ աղբն ոչ մի թալի չկար: Չարմանա- լի հաշվարկ է կատարվել Աղբերգա- նում աղբոր ֆրեդի թարազայում: Ըստ մարդահամարի, 1921 թ. Աղբե- րգանի սարածուն աղբուն էր 32780 ուրդ, 1926-ին 44193, 1936-ին 6 հա- զար, 1959-ին 1500, 1979-ին ոչ մեկը, 1989-ին 12226: Վիճակագրական այսդիպի աճողարությունները կա- տարվել են 1926-ին հաշվարկված 109.332 լեզգիների, 19051 հրեաների, 15229 գերմանացիների, 7560 լեռ- նաբնակ հրեաների համար: Եթե հաշ- վի առնենք, որ գերմանացիներին ֆեյլ են Գամախարային երկրորդ թաթե- ռազմի սարածուն, ապա ո՞ր են, ա- սենք, մուսուլման լեզգիները: «Լայնու- ռեն առաջ արժվող Աղբերգանում» ե- թե 1959 թ. աղբուն էր 2 մլն 481 հա- զար աղբերգանցի, ապա այսօր այդ թիվը գրեթե եռապատկվել է: Սազ- վում է այստեղ: «Ծաղկուն, երբայրա- կան Աղբերգանում» բնական աճ ու- նենում են (եթե իրենց ցույց սկսած թվերը կարելի է բնական համարել) միայն աղբերգանցիները, իսկ մյուս ազգերը, այդ թվում նաեւ նույն հա- վասին, միայն ու միայն աճեցանում են: Այս աճեցող կարելի էր ծիծաղելի համարել, եթե այսօր ողբերգական չլիներ:

Վարդան Գրիգորյանի գրքում բազ- մաթիվ այսդիպի փաստեր կան: Գու- ցե դա՛ է առիթ դարձել, որ հայ դաս- մարանի գիրքը հրատարակվի նաեւ ա- ռաբերնով:

Ս. ՄԱՆՈՒՅԱՆ

այ հեղափոխական դաճակ- ցություն կուսակցության 337-ի (կամ ինչդիպի առավել սարածված է 337-ի) մասին մինչ օրս բազմաթիվ ուսումնասիրություն- ներ են հրատարակվել: Հայաստանի խորհրդային ժամանակներում դար- զաղուե դժվար էր մայր հայրենիքում լուրջ, ամբողջական ուսումնասիրու- թյուն լուսակցությունը: Եվ բնական է, որ Դաճակցության մասին մեճ Ե- ռազցիներ, սուկ մոտադիր լուսակցու- ցումներ կարող էին ունենալ: Լավա- զույն դեղում միայն խորհրդավոր, առաստիակական մի կազմակերպու- թյուն գիտեին, որը հայ ժողովրդի համար արել էր անուն էր անեն ինչ՝ ազատ եւ անկախ Հայաստանի գա- ղափարակներն ունենալով որդեւ ու- ղեցույց: Հայաստանի անկախացու-

ելել են այնդիպի դաճու մարդիկ, որոնքիսի են Ս. Չավարյանը, Ռոստո- մը, Նիկոլ Դունանը, Արամ Մանուկյա- նը, Նոյեմը, Շահան Նարային, Յ. Զա- ղազունին, որոնք գոյատեւե-գործել են Ս. Վրացյանի, Ռուբենի, Ս. Վա- ռանդյանի եւ ուրիշների կողմից: Հովհաննէս Զաղազունին դեռեւս 1928 թ. «Նոր» թարբերականի թիվ 1-ում գրում է. «Եթե ցանկանում ենք ընդհանուր առմամբ գնահատել մեր կողմից կատարված ծանր աշխատան- քի եւ ձեռքբերումները համարադեո- թյունն անկախ հոյակերուց հետո, ղեճ էր ասեմք, որ քիչ բանով կարող ենք դարձնել, դարձանք ենք ասել, որ մեր ժողովրդին բաժին հասած թե- ղը՝ ղեճակաճության կազմակերպում եւ ղեճական կյանքի ղեկավարում, մեր ուժերից աս վեր էր... Մենք ղե-

1896 թ. օգոստոսի 26-ին մի խումբ ղեկավար դաճակցականներ մտնում են «Բանկ Օսոնան», ղեճի տղա- նակով աշխատակիցներին փակում են առանձին սենյակներում եւ սղա- սում «դրսի աշխարհի» արձազանքին (դա կատարվեց այն ժամանակ, երբ 300 հազար հայ արդեն մորթված էր, երբ բարենորոգումների ղեճակներով եւ հնչյակներով հրահրմամբ Կ. Պոլսում ցույցի ելած (Գում Գալուի 1890 թ. եւ Բաբը Ալիի 1895 թ.) հայերը ղաճ- վածային ջարդի էին ենթարկվել: Ար- ղունում... Այս արկածային դրության մասնակիցներից ղեճվեց մեկ հոգի, մյուսների նալ ճսեցրին, եւ նրանք «փառաւեղ սրամարտության» հա- սան Մարտել: Հայերին ջարդելու համար սուլթա- նը ղաճակակ արդեն ունեւ: Եվ ոչն-

ակված իր «Անցյալից» գրքում մեջ- բերում է անուն իրքիհաղի եւ 337 հա- մաեղ մակած մի փաստաթղթից. «Օսմանեան նուրիական հայրենի- քը անջատում է եւ բաճանում ղեճ ղաճելը՝ երկու կազմակերպութեանց միացեալ գործունեութեան նղաա- կակեղ ըլլալով, անոնք ղիճի աշխա- սին գործնականաղլու ցրել համարյաին կարծիքի մեջ բոճակալ անծիճն ժա- ոանգ մնացած այն սուս գրոյցները, ղեճ հայերը անկախութեան կը ղգ- սին»:

Եթե 20-րդ դարակազին 337-ի հա- մար ղվալուրը Հայաստանի անկա- ղությունը չէր, աղա ո՞րն էր: Այս հարցի դասասխանը սալիս է Սեւիան Պողոսյանը, գրելով. «Պա- մազիսական որո ասխատություննե- րում դարձունակ եւ կողմնակալ է

Սեւիան Պողոսյան. «Հայացք անցյալին հանուն այսօրվա եւ վաղվա»

Լույս է տեսել ղաճարան Սեւիան Պողոսյանի նոր գիրք՝ վերելի խորագրով: Բացառիկ մի գիրք- Ինչդիպի էր քաղաքիկ: Ուսումնասիրություն է Հայ հեղափոխական դաճակցության մասին, նոր հա- յացք 337-ի ղաճությունը: Հսկայական փաստական նյութ ամփոփող այս աշխատությունը, մեր կարծիքով, մեճ խոսակցության սկիզբ է դնելու, որովհետեւ ղրքի ասղիկին սղազրված Մեճ Բի- ճանիայի արճափն գործերի նախարարության 1937 թ. ղեկեճերի 28-ի միսի արճանագրությու- մից թերված հաճվածը հենց այդ էր հուշում: «...Ազգակիցներին սղամեղուց բացի, ուրիշ ոչինչ չեն կարող անել դաճակցականները աշխարհում իրենց ներկա կացության մեջ, եւ չեն կարծում, ղեճ մեճ կամ ղուրբերը ղեճ է մսահոզվեմք իրենցով»:

սական այրեր չլինեն»:

Սեւիան Պողոսյանին ու մեզ ղուր- ղիս հույսով միջիարելու համար ա- սենք, որ ղուրե կարճ ժամանակ հետո այսդիպի աղաաշխարհություն անեն նաեւ հեճակները: Բայց ղաճարա- ղանին համոզվել ղուրե ղեճվար լինի, որովհետեւ նա հայտարարում է. «Հայն այսօր ակելի քիչ չէ վստազված, քան 1910-ական ղվականներին»:

Պաճարանի կարծիքով, մեճ խու- սակում ենք հետ նայել եւ սեվական, այլ ոչ ղեճ ուրիշների ղաճությունից դասեր քաղել: Հիմնականում երեճ ղաճառով՝ 1) արճանոր է հայ ժո- ղովրդի հազարամյա ղաճությունը, ղրկաններով, ջարդերով, ողբերգու- ղյուններով այնքան ղերհազեցած, որ մեճ եթե անզամ չենք վախենում, ա- ղա նեղվում ենք այդ բանն անել: 2) հայն իր հայրենիքի հետ հույս չի կա- ղում, նրա մի ոճը սահանքի այն կող- մում է, իսկ սեվական ժողովրդի ղաճությունն օսար ախրում անճ- նական կյանք կառուցելուն ոչինչ կամ ղերթ ոչինչ սալ չի կարող: 3) հայի ճակատագիրը կարծես ոչ այն- քան ինքն է կերել, որքան ղաճուն- ղյունը, աշխարհագրությունը, օսար ցեղերն ու ղեճակաճ-վարչական կազմակերպումները, որոնք այդ ղաճ- նությունը վերածել են սարղոսային: Դա հեճանկարից ղուրկ ղոյություն է: Ո՞րն է այս վիճակից, հոգեբանա- կան այս բարդույթից ազատելու ճա- նաղարհը:

«Հարատեւելու համար հայը ղեճ է իր մեջ ուժ գտնի ազատվելու ղաճաճա- կան անցյալի արճաներից, եսակեճե- րուն, անճանկանի հետեից ընկած, ազգային ասիերից մեկուսանալու հո- ղեճանությունից, ղեճակորի ազգային քնակորության այնդիպի համակազ- ող ղեկավարվելով համազգային աս- հերն առաջին ղլանին ղաճելու հրա- մայականով, ուղի հարթի յուրաճա- ղուրի կյանքի ղլանների իրակաճա- ճան համար»:

Սեւիան Պողոսյանը համոզված է, որ «ղեճ է ունեղ լի- նել, այլ ոչ ղեճ ուժեղության մասի հեճիարքեր ղաճել»:

337-ի անհա- ջողությունների առաջին ղաճառը ղաճարանը համարում է այն, որ 337-ն ղեճեցին Հայաստանից դուրս ղեճ- ված ու մեճազած, հայ կյանքին ան- ժանոր երիտասարդները, որոնցից աս- Երբ Հայաստանի մասին գիտեին միայն ղրբերից, նույնիսկ հայերեն չլին խոսում: Հայաստանում եւ Հայաստա- նի անունից գործունեությունը նրանց անճանկան ասիերը չէր վստազում, որովհետեւ այդ գործիքների ընտանիքե- րը եւ ունեղվածը գտնվում էին Հա- յաստանից դուրս:

Դեռեւս 19-րդ դարակերցին դա- ճակցականները փորղեցին իրակա- ճացել մեկ-երկու գործողություններ, որոնց անհաղոր ալարից հետո հա- ղարավոր հայրեր սրի ասվեցին: Դրանց ղվում քուրն է օսմանյան բանկի գրավուրը եւ սուլթան Արղուլ Համիդի ղեճ կատարված մահափորղը:

չացրեց 6-10 հազար անճեղ հայերի: 1905 թ. 337-ն սուլթան Արղուլ Հա- միդի մահափորղն իրակաճացրեց: Չուս ղաճահականությունը փրկեց «Կարմիր սուլթանին» եւ համայն Թուրքիոն ասիս ուլ իսլամին»:

«Դաճակցութիւնը» գրում է Անդ- ղանիկը՝ ղուրկ է հեճատեւութեն, ղուր անղայման ղեճ է ունեղ ժո- ղովրդի մը ճակատագիրն հետ իսա- ղաղող ուրեւ անհաս կամ կազմակեր- ղութիւն»:

Չորակարի այս խոսուրը հեղինակը փորղում է հաստատել փաստերով:

1895 ղվականին, երբ սուլթանն ամբողջ կայսրությունով մեկ ոչնչաց- նում էր հայերին, «Դրոսակ»-ը գրեց. «Արղեն կսրված են հարաբերություն- ները, եւ այժմ միայն ասունակվում է կոփել, որ վաղուց հայտարարված էր: Խնդիրը կվճռվի միայն երկուսից մեկի ընկճվելով, մահով, կամ ղեճ է ընկնի, մեճի, ասկն ու վրա լինի, ոչն- ջանա սուլթանական ղոնոնի կատա- վարությունը, կամ ղեճ է ընկնի, մեճ- նի հայ ժողովուրդը: Խնդրի միակ լու- ժումը մահն է»:

«Սուլթանական ղոնոնի կառավարությունը» մի քա- նի ասանյակ հայրուկներով (անզամ մի քանի հազար հայրուկով՝ եթե լի- նեն) սաղաղելու կողք ցնորաճու- ղյուն էր: Ուրե՛մ... Պեճ էր մահվան ուղարկել ամբողջ հայ ժողովրդին»:

Դաճակցական ղաճագրությունը յուրովի սրագրել է ղաճությունը՝ իր ողջ գործունեությունը համարելով ազգանղաաս: Սակայն նկատելի է այն իրողությունը, որ 337 գործիքներ իրենց ղուր գործողություններով Հա- յաստանի անկախությունը չլին ըն- դունում որդեա ղերակայությունը, այլ՝ «մարդկային իրակունները»:

«Դաճակցութեան առաջին քաղաքազեճե- րը՝ հրաճարեցան անկախութեան սկզբունքն», գրում է Ս. Վարանդյա- նը «Դրոսակի» 1891 թ. թիվ 2-ում արճազանելով իր կուսակցական ըն- կել Եր. Սիդայեյանի այն եզրահանգ- մանը, որ «...եւ այդքան նախանճելի չեճ գտնել երգումի եւ ուրիշ քանի մը վիպաթերերն կազմունած անկախ Հայաստան մը»:

Բավականին բարց եւ դեռեւս լուրջ ուսումնասիրման կարոս ունեն 337-ե- րիթուրբեր հարաբերությունները: Սի- րանի վկայություններ են ղերված գր- քում (դրանց ղվում նաեւ գորավար Անդրանիկից), որոնք, մեղմ ասած, բնավ հոգուս դաճակցականների չեն: Ուսիս է հասկանալի են դա- նում Տեճակ փաճայի խոսուրը, որը ղաճանելով իրքիլաճի եւ 337-ի հետ իրքիհաղի բանակցությունների մա- սին գրում է, որ իրքիլաճի ներկայա- ցուցիչը հղաասակ ժողովուրդների հա- մար «ավելի լայն արճունություններ էր ղաճանցում», քան Դաճակցու- ղյունը:

Լեոն 1925 թ. Թիֆլիսում հրատա- րելով «Սյու մասին ղուրոնիկն սարբեր կար- ղի ունի Սարգսիս ար. Օրմանյանը: Տեւ «խոսի եւ խոսի», Երուսաղեմ, 1929 թ.:

ՄԵՐԳԵՅ ԳԱՆՈՅԱՆ

Միջազգային

Տայ լինելը հանցագործություն է թուրքիայում

Շարունակելով անդրադառնալ թուրքիայում ազգային փոխադասությունների իրավունքների ոսնահարման թեմային, «Կալիֆոնիա կուրիեր» թերթի սեփականատեր և հրատարակիչ **Ջարոս Սասունյանը** սեպտեմբերի 4-ի իր սյունակում գրում է.

- Փաստ է, որ հայ, ասորի, հույն, ևրես է ուրդ փոխադասությունները թուրքիայում ոչ միայն զրկված են իրենց ամենաարտադրական ֆաղափաղական իրավունքներից, այլև մեծապես վախի մեջ են աղբյուր չհամարվելով բարձրագույն խոսքի իրենց ճնշված վիճակի մասին: Նույն վախի դառնությունն են աղբյուր նաեւ մարդու իրավունքների դաժնամտությանը զինվորագրված մի խումբ թուրք ակտիվիստներ, որոնք իրենց կյանքի գնով համարվելով են բացահայտել ոսնահարմունքն ու հետադարձությունը: Հակառակ եվրամիությանն անդամակցելու նպատակով թուրք կառավարության սված խոստումներին, այդ թուրքից աստիճանով աստիճանով են բանջարում:

Հազվադեպ երեսույթ է, որ փոխադասության ներկայացուցիչներից մեկն անբարեխառն լինելով դասադարձի իրեն հասցված հաճախակի հարձակումները: Այդպիսի խիզախ ոգու սեր մի անձնավորություն է Քարոլին Չամբոյը անունով մի հայ դեղագործ Բախչեսարյան (Վանի քաղաքում), որին, հակառակ իր թուրքացված ազգանվանը, շարունակում է հետադարձ թուրքական կառավարությունը դաժնամտությամբ հայ լինելու դասադասով:

Քարոլին Չամբոյը թուրքական լրատվամիջոցներին հայտնել է, որ իր հայ նախնիների դասադասով երկար տարիներ հետադարձվել է կառավարական դասադասների կողմից: Նախան Բախչեսարյանը հաստատվել էր Բախչեսարյան քաղաքում և սեղանակալի վախճանի համար անօրինական կազմակերպությունների դասակարգում իրեն ուղղված մեղադրանքներից: Նույնիսկ բանջարվել է:

«Թուրքիայում բոլոր նրան, ովքեր թուրք լին, մեծապես հետադարձվում են, իսկ եթե դու հայ ես, ընդհանրապես իրավունք չունես աղբյուր», ասել է նա, շարունակելով: «Տարիներ շարունակ քրեչ են երկրով մեկ: Միշտ էլ ինձ հետադարձ են հայ նախնիների դասադասով: Բախչեսարյանը, որսեղ դեղագործը չլիցադրվել էր, որ հայ է, որ իրենց անհատական իրավունքները չեն զրկվում: Նա Կարս է եկել Ասամբուլում հետադարձությունից փախչելու միտումով: Իսկ բանջար ազատվելուց հետո աղբյուր է եղել նաև Երզնյանում (Երզնյան), որսեղ դարձյալ 3,5 ամսով բանջարվել է: Ասամբուլում աղբյուր ևրես լիս, իր դեղագործ առաջ մեծապես երկու ոսնահարմունքն մեծապես օրական 24 ժամ հսկողություն են իրականացրել: Նրան մեղադրել են աղբյուրակա կազմակերպության անդամ լինելու մեջ: Ի վերջո, նրանց հաջողվել է սնանկացնել Քարոլինին: Նա իր սխուր ողիսակալի արտադրանքն ավարտել է հարց աղբյուր հանցագործությունը և թուրքիայում հայ լինելը:

Հազվի առնելով թուրքական վարչակարգի զազանբարո բնույթը, Քարոլին Չամբոյի զազանբարո, ըստ երեսույթին, նոր են սկսվելու, երբ նա համարձակվել է բարձրագույն խոսքի իր իրավունքների ոսնահարման մասին: Մարդու իրավունքների եվրոպական եւ ամերիկյան կազմակերպությունները, ինչպես նաեւ արեւմտյան կառավարությունները դաժնամտությամբ են աղբյուրը հետեւել նրան երեսույթակալելու նրա անվանագրությունը:

Ցեղասպանությունից 88 տարի անց, թուրքական կառավարությունը ոչ միայն ժխտում է անցյալի փաստերը, այլև շարունակում է իրագործել երկրում ոչ մի հայ չթողնելու թալեաթի խոստումը:

Պ. Բ.

Իսրայելի կառավարությունը սկզբունականորեն որոշում է ընդունել Պաղեստինյան ինքնավարության նախագահ Յասեր Արաֆաթին արտաքին վերաբերյալ: Ֆրանսիայից հաղորդում է, որ սվայ որոշումը երկր թողնելից զանգվածային ալիք է բարձրացրել աղբյուրի բազմաթիվ երկրներում, այդ թվում ԱՄՆ-ում եւ Եվրամիությունում ղեկավարներում:

Իսրայելում երեսույթի օրը սեղի ունեցած երկու աղբյուրություններից հետո երկրի անվանագրության խորհուրդը ղեկավարում է, թե Արաֆաթը

ողջունում էին իրենց առաջնորդին: Գազայում Արաֆաթի օգտին ցույց է արել 5000 մարդ: Ցույցեր են անցկացվել նաեւ Նաբլուսում, Չենի-նում, Թուլկարում: Լիբանանի հարավում ղաղեստինցի 35 հազար զաղբյուրակներ իրենց զորակցությունն են հայտնել Արաֆաթին:

Մինչ իսրայելական զորքերը փորձում են սեղնել քաղաքակալման օղակն Արաֆաթի նստավայրի օուրջը, ղաղեստինյան «Ֆաթախ» Եւրոպայում ղաղեստինցիներին կոչ է արել չհեռանալ այնտեղից, որպեսզի կանխվի Արաֆաթի արտաքինը:

ՀԱԿԱՍԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Իսրայելն ուզում է արտաքին Արաֆաթին

Միջազգային ընկերակցությունը դեմ է

Խոչընդոտ է խաղաղության ճանադարհին, ուստի հարկավոր է ազատվել նրանից: Հրեա դասադասներից մեկը Ֆրանսիայից ասել է, որ ընդունված որոշումը «վաղադատ Արիել Շարոնին թույլ է տալիս հարմար դադար կիրառել այն, չհարցնելով նախարարների կարծիքը»:

Ուսմալայի իր կենսոնակալանում 2001 թ. դեկտեմբերից քաղաքակալման Յասեր Արաֆաթն իր հարգալից կողմնակիցների աղբյուր հայտարարել է. «Ոչ ոք իրավունք չունի ինձ արտաքին հայտնադատելու: Ես այստեղ կմնամ մինչև մեր անկախանալը: Իսրայելցիները կարող են ինձ սղանել իրենց օուրբերով, բայց ես չեմ հեռանա»:

Ֆրանսիայի սվայներով, 75-ամյա Արաֆաթի ելույթի դադարում նրա կենսոնակալայի օուրջը հավաքվել էին մոտ 3000 ղաղեստինցիներ, որոնք վանկարկություններով

Պաղեստինյան ինքնավարության արտոնադարար Նաբիլ Շաաթը հայտարարել է, թե Իսրայելի կառավարության դեմ է

արտաքինը դեմ է Արաֆաթն «ուրիշ ամբիոն կունենար արտաքինակալելու համար»:

Եվրամիության արտաքին ֆաղափաղական գերագույն ներկայացուցիչ Նավիե Սոլանան իր հերթին «խորին մտահոգություն» է արտահայտել Իսրայելի որոշման կաղակցությամբ:

Ֆրանսիայի նախագահ ժակ Շիրակը հայտարարել է, որ Արաֆաթը «Պաղեստինյան ինքնավարության օրինական ներկայացուցիչն է», եւ որ «լուրջ սղալ կլինեն նրան ֆաղափական ասղարեզից վերացնելը»:

Եզիպտոսի նախագահ Հոսնի Մուբարակը եւս դասադարձել է իսրայելցիների որոշումը, զգուցանելով, որ այդ «վիթարի սղալը» ծանր հետեւաններ կունենա:

Արաֆաթի արտաքինը դեմ է արտահայտվել նաեւ Իսրայելի նախկին վաղադատ Շիմոն Պերեքը:

Պ. Բ.

«Համադր» նախագրուցանում է Իսրայելին

Սեպտեմբերի 9-ին Թել Ավիվում եւ Երուսաղեմում սղանվեցին 15 իսրայելցիներ, որոնցից 8-ը զինվորականներ են: Սղանությունների դասադատը ղաղեստինցի մահաղարտների ինքնագահ արարն էր: Թեեւ ինքնագրուցանում գնով կասարված արարը չի կարող որեւէ աղբյուր ունենալ աղբյուրակալման հետ, բայց եւ այնուղեւ ամերիկյան գլխավորությամբ արեւմտյան լրատվամիջոցները ոչ մի ջանք չեն խնայում դա իրերի աղբյուրակալություն օրակել եւ դադարել համադարձային հասարակական կարծիքի ուսաղարտյան կենսոնունը: Հասկանալի է, որ այդ նույն լրատվամիջոցները Պաղեստինում իսրայելական զինվորների կասարած սղանությունները, որոնց համադարձային գրին են դադարում նաեւ մանուկները, ողջամտորեն քաղանցելու սղանություն են դրսեւորում: Այս մոտեցումը, ինչ խոսք, բխում է ոչ թե

անսեղակությունից, այլ զանգվածային լրատվամիջոցների նկատմամբ համադարձային իրեական կառույցների հոգասարությունից, որպեսզի հնարավոր լինի անվերաղադարձ վերահսկել նրանց գործունեությունը:

Ցավով, այդ հոգասարությունից գերծ չէ նաեւ հայաստանյան մամուլը: Այլաղետ «Ազատություն» ռաղիկայանի այղետե կոչված հայկական ծաղայությունն ամենօրյա հաղորդումներով հարկ չէր համարի լուսադարձել Հայաստանում հրատարակվող որոշ թերթերի ընդգծված հակահայաստանյան գործունեությունը:

Համենայն դեղս, Թել Ավիվում եւ Երուսաղեմում կասարված սղանությունների դասադատյանսվությունը սսանձնել է ղաղեստինյան «Համաս» կազմակերպությունը: Ավելին, ինչպես այդ մասին սեղեկացնում է

թուրքական «Վախի» թերթը սեպտեմբերի 11-ի համարում, «Համասը» «Ալ Ջադիհա» հեռուստաստեւության միջոցով ուղերծ է հղել Իսրայելին նախագրուցանելով. «Թել Ավիվում եւ Երուսաղեմում կասարված այս գործողությունները հերթական անգամ ցույց են տալիս, որ Իսրայելը անվասնզություն ինչպիսի միջոցաղումներ է կիրաղի, միեւնույն է, մեմք սղուսնաներին կսղիղեմք փոխհասուցել: Աղբյուրից Շարոնին եւ նրա կառավարությանը ցույց ենք սղել, որ Աստոն օրինությունը գանկացած դադարին եւ գանկացած վայրում կարողանում ենք հարկացած թեւմանում»:

Հայտարարության մեջ միադամանակ որղետ փոխհասուցման ձեւ սեղել է այսուղետե իսրայելցիների բնակարանները նեւանաղություն թիւրախ դարձնելու «Համասի» դասարասակամության մասին:

Պ. Բ.

Բրիտանացի դասադատակորներն արղարացնում են վարչաղետին եւ ֆնտաղասում նախարարին

Սեծ Բրիտանիայի խորհրդարանի հետախուզության եւ անվանագրության հանձնախուրը զեկուցաղի էր հղաղարակել «Իրախ գործի» աղնչությունը: Փաստաղրում նեկում է, որ Իրաում զանգվածային բնաղնեման զեկի գղությունը վերաբերյալ «գործի» նյուրերը հավասի են: Ժամանակին այդ նյուրերի հիման վրա էր վարչաղետ Թոնի Բլերը որոշում ընդունել Իրախ դասեղաղմին Սեծ Բրիտանիայի մասնակցության մասին:

BBC հեռուստաղնեկությունը հղորղում է, որ զեկուցաղի հիման վրա վերացվում է վարչաղետին ուղղված այն մեղաղարանը, թե ֆաղաղական գործիցները ճնշում են գործաղրել «Իրախ գործի» կազմած հասուկ ծաղայությունների վրա: Խորհրդարան

նական հիեղալ հանձնաղամբի անղամների կարծիքով, «գործում» իրաղյան իսիղական ու կենսաղանական զեկի կիրաղման վսանզի վերաբերյալ խիստ կասկածելի ենթաղություն ընդգրկելով հանղերծ կառավարությունը չի ուսձաղրել Իրախից բխող վսանզը:

Միադամանակ հանձնաղամբը կառավարությանը ֆնտաղասել է այն ողղումն համար, թե Իրաղ կարող է 45 ողղեում մարսաղիղակի բերել թունաղյուրեղով լի մարսաղիղակները: Վարչաղետ Բլերը հենց այդ դղուրով էր արղարացրել դասեղաղմի անղարձեկությունը:

Հանձնաղամբի զեկուցաղում ֆնտաղասվում է դասաղանության նախարար Ջեֆ Հունը, ֆանր որ Իրախ վերաբերյալ դասաղանության նախարարության ներկայացրած սղալները կարող էին «աղակողնորեկել հանրությունը»:

BBC-ն չի բացաղում, որ հանձնաղամբի զեկուցաղիղ եւ մյուս հետեւությունները հանզեղներն նախարար Ջեֆ Հունի դասեղաղությունը: «Իրախ գործում» աղկա փաստերի խեղաղությունների համար փաստորեն մեղաղրվում է դասաղանության նախարարությունը, իսկ վարչաղետ Բլերը եւ նրա արղեն նախկին օղանկան Աղիստր Զեմիղրելն արղարացվում են:

Բրիտանացի փորձաղեղ Դեղիղ Բեղի ինքնաղաղանությունից հետո հրաղարակված զեկուցաղիղն աղանձնաղղետե արձեղավոր է նրանով, որ կազմելիս օղասաղորձել են նախկինում անմասնելի եղած զաղեղի փաստաղրերը:

Ֆրանսիան, Գերմանիան եւ Ռուսաստանը դադանջում են Իրաում ՄԱԿ-ի ղեկավար դեր

Ֆրանսիայի, Գերմանիայի եւ Ռուսաստանի արտոնադարարությունները համասեղ ուղղումներ են աղաղարակել Իրախի հետաղարաղման կառուցվածից աղնչվող արեղիկյան բանածեղի աղթիղ: NBC հեռուստաղնեկությունը սեղեկացնում է, որ երեկ երկրները ՄԱԿ-ում սարածել են փաստաղրեր, որոնցով դասեղաղաղետե ճանաղում են Իրախ անցումային ժամանակաղետեղի ամերիկաղետե կառավարությունը, բայց կոչ են անում սարածաղեղում թուլացնել ԱՄՆ-ի ֆաղաղական աղեղեղությունը: Երեկ երկրների արտոնադարար

ությունները զեկում են, որ Իրախի հետաղարաղման կառուցվածում ղեկավար դեր ղեկս է ունենա ՄԱԿ: Ֆրանսիան, Ռուսաստանը եւ Գերմանիան նաեւ արտահայտել են Իրաում կառավարական ընսրությունների օուսաղիղ սնցկացման եւ երկրի ինքնիղաղանության վերահաստասման օղեղին:

Մղասվում է, որ ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրղից ներկայացված երկու բանածեղերի ֆնտաղանը սեղի կունենա սեղսեղերի 13-ի արտոնադարարների հանղիղման ժամանակ:

Պ. Բ.

Մի՞թե ԱՄՆ դասաղանության նախարար Ռամսֆելդը երեղաղ էր սղանում

Ըստ թուրքական «Վախի» թերթի, ԱՄՆ դասաղանության նախարար Դոնաղը Ռամսֆելդը Վաղեղզոնում գործող Մամուղի աղաղային աղնչում եղուղել է ունեղել, որն ընդհանրվել է դասեղաղմի հակաղաղկողների միջամտությանը: Վերջիններս Ռամսֆելդի եղուղը բացաղանչություններով ընղիղասելիս նրան հարցրել են. «Այսօր ֆանի» երեղաղ էր սղանել»: Ռամսֆելդը նրանց դասաղաղանել է. «Տուն զեղացել, ձեղ արածեւ անամղություն է»:

Այս անեղը, սաղայան, չի խանզարել ԱՄՆ դասաղանության նախարարին, որ նա անղարաղանա Իրախի հարսություններին, որոնց արտոն թղարկել է, նաղթիղ բացիղ, ջուրն ու զոնսաղեղությունը:

Պ. Բ.

Երեք ուղեգրի չորս հավակնորդ

Շվեդիայում ընթացող բասկետբոլի եվրոպայի առաջնությունում թեև արդեն հայտնի են դարձել կիսաեզրափակիչի բոլոր մասնակիցները, սակայն Արթուրի օլիմպիադայի երեք ուղեգրերի տեղերը դեռևս անհայտ են: Դրանց հավակնում են չորս հավակնորդներ:

Շաքերի համար անակնկալ էր Խրաթյանի հավակնակների հաջող ելույթը եվրոպայի առաջնությունում: Թիմը հասավ մինչև փոքր եզրափակիչ, որտեղ մրցեց իտալացիների հետ: Այդ խաղում էլ իտալացի բասկետբոլիստները լուրջ խնդիրներ առաջադրեցին իտալացիներին: Խաղավարից 5 րոպե առաջ նրան մրցակցին զիջում էին

57-61 հաշվով: Սակայն գործը հերթական անակնկալին չհասավ: Իտալացիները խաղավարեցին սիրելի ճախածեղությանը եւ հանդիպումը Երեք ուղեգրի չորս հավակնորդների մյուս ուղեգրերը նվաճեց Խաթյանի հավակնակները: Իտալացիները բավական համառ մրցակցությունում հաղթեցին հուլիաներին (62-59): Այստեղով, ուժեղագույն փայլուն բասկետբոլիստների համար: Այսօր կայանալի կիսաեզրափակիչի հանդիպումներում կմրցեն Լիսվա-Ֆրանսիա, Իտալիա-Իսպանիա զույգերը:

Բաջինու ելույթները կավարտի «Բրեշիանո»

Չամբահայն իտալացի ֆուտբոլիստ Ռոբերտո Բաջինո, որը վերջերս արժանացավ «Ոսկե ոտ» մրցանակին եւ գործող ֆուտբոլիստներից առաջինն իր ոտքերի հետքը թողեց Մոնեթ Կառլոյում հիմնադրված ֆուտբոլային «ասոցիացիայի» ծառայում, հայտարարել է մեծ ֆուտբոլին հրաժեշտ անելու մասին: 36-ամյա հարձակվողի համար այս մրցաշրջանը վերջինը կլինի նա ֆուտբոլային հարուստ կենսագրությունում: Նա իր ելույթները կավարտի «Բրեշիանո»-ում, որի կազմում հանդես է գալիս վերջին երեք մրցաշրջաններում: Չամբահայնը մրցակցությունում խաղալիս ցուցաբերել է իր արժեքները: Այսօր էլ Բաջինոյով հետաքրքրվում են ճապոնական Ս Լիգայի քիմիկալ, իսկ վերջերս իտալական մամուլում հաղորդագրություն տարածվել է, համաձայն որի Բաջինոն հնարավոր է սեղանի վրայի «Բոլոնիան», որի մարզիչ Կառլո Մազոնիի հետ աշխատել էր անցյալ մրցաշրջանում: Այսօր էլ նախագահ Գաբրիելե Ֆրանկոյան հայտարարել էր, որ եթե Մազոնեն ցանկանում է Բաջինոյին տեղափոխել իր քիմիկալ, ապա հունվարին կարող է իրականացնել իր երազանքը: Սակայն Բաջինոն, որն արդեն մեկ անգամ 1997/98 թթ. հանդես էր եկել «Բոլոնիայում», հայտարարել էր, որ «Բրեշիանո»-ն հետ գործող ժամանակակից ունի եւ մտադիր չէ այն խախտել: Բաջինոն ցանկանում է իր յուրօրինակ ֆուտբոլիստի գործունեությունն ավարտել «Բրեշիանո»-ում: Ի դեպ, «Բոլոնիան» Բաջինոն անձնական ռեկորդ էր սահմանել խիլիով 22 գոլով: Այսօր էլ 36-ամյա ֆուտբոլիստը, որ իր լավագույն ժամանակները անցկացրել է իտալական անվանի ակումբներում՝ «Ֆիորենտինայում» եւ «Յուվենտուսում», որոշել է ելույթներ ավարտել հասնես «Բրեշիանո»-ում:

մասնակցող: Եվ եթե 1990 թ. Իտալիայում եւ 1998 թ. Ֆրանսիայում Բաջինոն հիմներ չունեի իրեն դասադասելու, ապա 1994 թ. դարձավ դասարանյան զլխավոր մեղավորը: ԱՄՆ-ում կայացած առաջնության ժամանակ Բաջինոն կրում էր եվրոպայի լավագույն ֆուտբոլիստի տիտղոսը: Մեծ էր նա ներդրումը հավակնակների հաջողությունում: 1/8 եզրափակիչում Լիգայի դարձավ խիված նրա 2 գոլերը իտալացիներին դարձրեցին արտագնա խաղում հաղթողներ: Զատուրը եզրափակիչի խաղավարում Բաջինոյի խիված գոլը վճռորոշ եղավ իտալացիների հետ մրցակցին, իսկ կիսաեզրափակիչում բոլորաբար դարձավ խիված 2 գոլերը իտալացիներին եզրափակիչի ուղեգրի մարզիչներին: Ցավով, այդպիսի 11 մարզաժամանակ վրիպեց:

Ֆուտբոլիստի ուղեգրի մարզիչներին: Ցավով, այդպիսի 11 մարզաժամանակ վրիպեց: Բաջինոն հույս ուներ մասնակցելու 2002 թ. ճապոնիայում եւ Կորեայում կայացած ֆուտբոլի աշխարհի առաջնությանը: Սակայն, ցավով, նա մրցաշրջանի մեկնարկում զավթաբային խաղում վնասվածք ստացավ: Վիրահատության անհրաժեշտություն զգացվեց, եւ ֆուտբոլիստը ցածր հայտարարել էլույթներն ավարտելու մասին: Սակայն յուրօրինակ Մարկիանոյի գերազանց վիրահատություն կատարեց եւ դարձրեց իր հրաշքը: Վեց ամսվա փոխարեն Բաջինոն ընդամենը երեք ամսով «ոտի կոնգրես»-ը: Չնայած այս ամենին, Տրաֆալկոյի Բաջինոյին ընդգրկեց հավակնակների կազմում: Ընթացիկ առաջնության մեկնարկային ռուտին Բաջինոն «Կյետոյի» հետ խաղին չմասնակցեց եւ դժվարությամբ դադարեց ոչ-ոքի արդյունքը: Հիմնականում Բաջինոյի ցնորհիվ «Բրեշիանո» կարողանում էր դադարեցնել իր ուժեղագույնների խմբում: Երեք ամսվա ընթացքում նա «Բրեշիանո»-ում 33 գոլ է խիլել, ընդ որում յուրաքանչյուր Տրաֆալկոյի ավելացնում է գոլերի ֆունդը: ԱՄՆ-ում, Ռոբերտո Բաջինոն կծղի նոր մրցաշրջանում էլ իրեն լավագույն կողմերով դրսևորել: 21-ը որ այն վերջինն է լինելու անվանի ֆուտբոլիստի կենսագրությունում:

Նայասանի եւ Գունասանի հավակնակների ընտրական մրցախաղից հետո ՀՀՖ նախագահ Ռուբեն Չայրադեանի հայտարարությունը հույների կողմից խաղը գնելու փորձ կատարելու վերաբերյալ, Եւրոմալում է մնալ լրացվածից հետո նույնպիսի կենսագրություն: Հիշեցնենք, որ այդ հայտարարության անմիջապես հետեւեց Գունասանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի դաշնակցական բողոքը ՌԷՖԱ-ին, որում

սալ ՀՀ հավակնակներ: Իհարկե, դժվար է գուշակել, թե իրականում կողմերից որ մեկն է 1 մլն դոլար կառուց առաջարկել: Սակայն Գագազիսի հայտարարությունից մեկ կարեւոր եզրակացության են հանգում. նա չի ժխտում հայկական կողմի հետ բանակցությունների վարման փաստը:

Այս դրամայությունը բավական խճճված է եւ բազում հարցեր է առաջացնում: Նախ, ինչու կառուցվող փաստի վերաբերյալ Գունասանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահը, որը ժամանել էր Երեւան աջակցելու հավակնակ

Մթին դասնություն մի Եւրո անհայտներով

Ռուբեն Չայրադեանն առաջարկում է պատժել Երվանդ Սուֆիասյանին

կրակնամտե ժխտում էր հայկական կողմի հետ բանակցությունների մեջ մտնելու եւ նրանց կառուց առաջարկելու փաստը: Հետո հունական կողմը մի փոքր փոխեց մարտավարությունը: Գունասանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահ Վասիլիոս Գագազիսը սեղական մամուլին սկսեց հարցազրույցում նշել, որ ոչ թե իրեն են կառուց առաջարկել հայերին, այլ ընդհակառակը, հայկական կողմն է նման առաջարկով դիմել իրեն իտալացիներին կամ ուկրաինացիներին դրամամբ: Պարզաբանենք միտքը: Ըստ Գագազիսի ստացվում է, որ իտալացիները կամ ուկրաինացիները, որոնք հույների հետ հավակնում էին խաղարկվող միակ ուղեգրին կամ երկրորդ հորիզոնականը զբաղեցնելուն, խոսք կառուց են առաջարկել Չայրադեանի հավակնակներին, եթե այդ ֆուտբոլիստները հաղթեին կամ ոչ-ոքի ավարտեին հանդիպումը հույների հետ: Եվ փոխարենը նրանք արդյունքի հասնելն այնքան էլ դյուրին գործ չէր, ապա հայերը դիմել են Գունասանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահին առաջարկելով միավոր

մին, ոչինչ չէր հայտնել: Իսկ Ռուբեն Չայրադեանն այդ մասին հայտարարեց միայն խաղից հետո, այն էլ, երբ հավակնակները դարձան: Իսկ եթե չդարձվեւր, գուցե այս ամբողջ դրամայությունը ջրի երես դուրս չգար: Անկեղծ ասած, հանդիպումն էլ կատարվեւր Եւրո 2004-ի սկզբից: Հասկանալի էր, որ իտալացիները խաղալիս կարող էին հանդիպումն արժանանալ իր փոխարինչի, որ հույները մի փոքր անգամ զլային ռեալ դաշնակցություն, չէին ցանկանում նոր գոլ խիլել: Ինչու, դժվար է մղնել, առավել եւս աղացուցել, որ ՀՀ հավակնակները խաղը «հանձնեց» հույներին: Շաքերի մոտ կարծիք կա սարածված, թե խաղը «հանձնելու» մասին որոշումը կայացվել է «վերելներում», իսկ որոշուի ֆեդերացիայի նախագահը չի արժանար ֆուտբոլային նիստը, ուստի նա կողմից արվել է սկսել հայտարարությունը՝ մեղադրանքներից զերծ մնալու համար: Դժվար է ասել, «վերելների» համաձայնությունն հետ ունեւր իտալացիները ունի՞ ՀՀ արտոնադրար Կարոյան Օսկանյանի սուր ներկայությունը մարզադաշտի կառավարական օթյակում: Սովորաբար, մեր դաշնակցային այրերը նույնիսկ հավակնակների հանդիպումների նկատմամբ հետաքրքրություն չեն ցուցաբերում, ուստի Կարոյան Օսկանյանի հայտնվելը մարզադաշտում Եւրո 2004-ի մասին էր հարուցել:

Մեծ գերծ են մնում սարքեր վարկածների եւ գուշակությունների մնարկումից: Այդ հարցով զբաղվում է ՌԷՖԱ-ն, որը դաշնակցային հայտարարել է, որ մինչեւ ընտրական մրցաշրջանի ավարտական ռուրի հանդիպումները (հոկտեմբերի 11-ը) մնարկվի կուսումնասիրի երկու կողմերի փաստարկները եւ կատարական փաստարկները: Այնուամենայնիվ իրադարձությունների հետագա ծավալմանը:

Նախաճառները չի կարող օգնել թիմակիցներին

Սեպտեմբերի 19-21-ը թեմիսի Գեիսի գավաթի կիսաեզրափակիչ խաղում Արգենտինայի հավակնակները Մարադոյում ուժեղ կշակի իտալացիների հետ: Կարեւորագույն այդ մրցախաղին արգենտինացիները կներկայանան բուլղացված կազմով: Վնասվածի դաշնակցային հավակնակներին չեն կարողանա օգնել Գավաթի Նախաճառները ու Գիլյերմո Կորիան: Գավաթի Նախաճառները, որը ներկայումս թեմիսիստների դասակարգման ցուցակում 8-րդ տեղում է, ձգել է մկանը: Նրան կփոխարինի Լուկաս Անդրուզը: Կորիայի կորուստը նա դժվարին կացության մեջ է դրել արգենտինացիներին: Ընթացիկ մրցաշրջանում նա իհարկե է խաղում եւ 5 մրցաշրջանում հաղթող է ճանաչվել: Կիսաեզրափակիչ մյուս զույգը կազմել են Ավստրալիայի եւ Շվեյցարիայի հավակնակները:

Տերթական միջոցառումը

Հայաստանում գործող արտասահմանյան խոսքեր եւ միջին ձեռնարկություններից «Արմենսեյը», թերեւս, եզակիներից մեկն է, որն իր աշխատակիցների համար հետեւողականորեն կազմակերպում է սարքեր մարզածեների առաջնություններ, բազմազան միջոցառումներ: Արդեն ավարտվել է ֆուտբոլի առաջնությունը, ընթացիկ մեջ են սեղանի թեմիսի մրցումները:

«Արմենսեյը» նաեւ մեծ ուժադրություն է դարձնում իր աշխատակիցների ակտիվ հանգստի կազմակերպմանը: Հենց այդպիսի մի հետաքրքրական միջոցառում անցկացվեց վերջերս: Մարզական ռուրիզմի սիրահարների համար կազմակերպվեց 3-օրյա ար-

Գոնասյանը սեղանի վրայ է դնում «Իստեր»

Արգենտինացի կիսապաշտպան Կիլի Գոնասյանը, որը վերջին մի փոքր մրցաշրջանում անցկացրել է իտալական «Վալենսիայում», չորսամյա ժամանակակից իտալական «Իստեր»-ին: Գոնասյանը սարվա համար նա 1.6 մլն եվրո աշխատավարձ կստանա, իսկ «Վալենսիան» ֆուտբոլիստի Տրաֆալկոյի համար իր գանձարկը կհարստացնի 2.5 մլն եվրով: Գոնասյանը, որ «Վալենսիայից» կազմում մի Եւրո ֆուտբոլիստների է արժանացել, հույս ունի նվաճումների հասնել նաեւ «Իստերում»:

Օրվա հետքերով

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

C-300 հրթիռային համակարգը մասնակցեց հայ-ռուսական միացյալ 3-րդ զորավարժություններին

Սկզբը էլ 1
3-րդ զորավարժություններին հայկական կողմից մասնակցում էր 3-րդ կորպուսի մոտոհրաձգային առանձին գումար, որի հրամանատարի ղեկավարությամբ է փոխգնդապետ Արա-համյանը, իսկ ռուսական կողմից 128 մոտոհրաձգային գնդի գումար-տար, հրեանային, հակասանկային

մեմաստ: Պարզապես մենք առաջին անգամ որդես ուսումնական կես ցուցադրեցին C-300 համակարգը եւ հրթիռային ճնշման վերջին համա-կարգը, որը նախորդ տարիներին չէր ցուցադրվել: Այս տարի մենք վարչա-դրոշմի նախաձեռնությամբ հրավիրել էինք բոլորին, որդեսգի տեսնեն, թե ընդհանուր ջանքերով ինչ բանակ ու-

PHOTOLURE

ողակներ եւ մի շարք այլ դասակներ՝ գնդապետ Յուրի Պերեմին գլխավորությամբ: Չորավարժությունների ղայմանական ղայմը հետեւյալն էր՝ բեմամին երկու կողմից խախտում էր ղայմանական մեր սահմանը եւ իր հետախուզական վազեթով անցնում էր առաջ: Անհրաժեշտ է «բեմամին» հետ շարժել եւ ոչնչացնել նրա զրա-հասեխնիկան:

Չորավարժությունների մասնակից-ները հնարավորինս արագ հակահար-վածով բարձրացան մեջ գցեցին «բեմամին», հրեանու կրակով, իննաթիռների օմբահարումներով ոչնչացրին նրա անձնակազմը եւ տարան սեխնիկայի 70 տկոսը, ու տարան հարթանակ եւ երկու երկրների դրո-շները ղայմանական սահմանում կանգնեցրին:

Չորավարժությունների արդյուն-քները բարձր գնահատեցին երկու կող-մի բարձրասիճան սղայներն ու զո-րավարժություններին ներկա դեկա-վարները: Ավարտից հետո 33 նախա-գահ Ուրբեթ Քոչարյանի կողմից 15, իսկ ղայմադանության նախարար Սերժ Ասադյանի կողմից 60 զինվո-րականներ եւ սղայներ արժանացան բանկարժեւ նվերների, ղայմադրերի եւ շնորհակալագրերի, զինվարժու-թյունների ընթացում ցուցաբերած բարձր ցուցանիշների եւ անձնական մարտական ղայմաստակաւորության համար:

Չորավարժությունների մասին իր տղայնությունները լրագրողներին հայտնեց Սերժ Ասադյանը, նշելով. «Որեւէ տարբերություն չկար նախորդ երկու զորավարժությունների հետ հա-

ARMENPRESS

նենք եւ նրա համար ինչ ծախսեր են անհրաժեշտ: Եվ բացի դրանից, կար նաեւ մի խնդիր, որ մարզիցներն ու նախարարները զգային բանակի ո-գին, գորավարժությունների ժամա-նակ եղած ոգին եւ ղայմահական չէր, որ 33 նախագահն ասաց, թե հոկտեմբերին զորքեր իր այցելության ժամանակ անհրաժեշտ կլինի ընդգր-կել այնտղայի անձանց, ովքեր որեւէ անգամ ռազմական գործողություն-ների չեն մասնակցել, ինչ առնչու-թյուն ունեն բանակի հետ, որդեսգի տեղում ծանոթանան զինվորի կե-ցաղին եւ առօրյային:

ՄԱՐԻՆԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ

Ասում Էգոյանի ֆիլմերի հետահայաց ցուցադրությունն Պերմանիայում

Մայնի Ֆրանկֆուրտի գերմանական կինոթանգարանում օգոստոսի 19-ից-հոկտեմբերի 4-ը անցկացվում է կանադահայ կինոթեմատիչ Ասում Էգոյանի ֆիլմերի հետահայաց ցու-ցադրությունը: Այս ընդգրկում է 43-ամյա մեր հայրենակցի կարճամե-րած, խաղարկային, հեռուստասե-սային գրեթե բոլոր ֆիլմերը:
Հոկտեմբերի 2-ին Էգոյանի ֆիլ-մերի հետահայաց ցուցադրություն կսկսվի Մյունխենի բանգարանում: Ի դեպ, նույն օրը Մյունխենում, այ-նուհետեւ հոկտեմբերի 3-ին Մայնի Ֆրանկֆուրտում կցուցադրվի Էգո-յանի վերջին ստեղծագործությունը՝ «Արարաց», հեղինակի մասնակ-ցությամբ: Էգոյանի առաջիկա այ-ցը հովանավորած Պերմանիայի կենտրոնական խորհուրդը համոզ-ված է, որ խոչընդոտներ չեն կինի: 2003-ի փետրվարին Բեռլինյան ժյուրին նախագահած Էգոյանը փառաճանկ էր ցուցադրում ար-ժանացողային կարգով ցուցադր-ված «Արարաց» հանդիսաստիճան

առիթ ունեցել էր հանդիմելու Պեր-մանիայի մայրաքաղաքում (ինչի մասին «Ազգը» գրել է ժամանա-կին), իսկ «Թագաբեկի» հար-ցադրությունը ասել էր. «Արարա-ցում» անձնական փորձառություն-նից բխող բազմաթիվ հարթու-թյուններ կան: Վերադարձների, նրանց երեխաների ու թոռների ճա-կասագրի մասին է խոսել: Երեւն էլ կանգնած են նույն խնդրի առջեւ՝ ինչո՞ք իրենց փորձառությունն ար-ժանացնում էր դրանից վերացարկեն ճանաչությունը: Այսօր կինոյում ղայմությունը մեծով, մասամբ ներկայանում է գերազանցական, հնաճ ու միշտ մի փչ ղայմու-թյունը ուրացած: Ոչիսկ էր «Արարա-ցի» այսօրինակ ղայմանաճը կի-րառելը, չէի ուզում ծիծաղելի դառ-նալ: Ուզում էի ղայմադրեց ցույց տալ, թե Հայաստանում ինչո՞ք են սեփական ղայմությունը ղայ-մում: Սոց. ռեալիզմի եղանակով չէ, ինչի հնձ բարեկամելով՝ մի փչ քեխսավարի: Միզուցե երիտա-

սարդն է իր տեսարանով մոտ ճո-մարտությանը: Մախասան տեսա-րանն ինձ համար այդ ղայմաճող է կարեւորվում: Մայրը գիրք է գրում, Գորկին իր նկարների վրա է աշխա-տում, մեկը ֆիլմ է հանում, մեկ ու-րիշը սցենար է շարադրում, յուրա-խանցուրը ղայմությունը վերա-ճակում է յուրովի»:
ղայմությունը Էգոյանական վե-րաճակումը ինչո՞քի ղայմացում-ներ կիսմորի եվրոպայում անճա-մեծաբանակ՝ 2 միլիոն թուրքերով բնակեցված Պերմանիայում, աղա-զան ցույց կտա, մանավանդ որ է-գոյանի ֆիլմերի հետահայաց ցու-ցադրությունները չեն սահմանա-փակվելու Մայնի Ֆրանկֆուրտով ու Մյունխենով, կնեկնարկեն գեր-մանական այլ քաղաքներում եւս՝ հոկտեմբերին Բեռլինի «Արեմալ» կինոյում, հոկտեմբեր-նոյեմբերին հավանական է նաեւ Համբուրգի «Մեթրոպոլիս» կինոսենտակում:
ՄԱՐԻՆԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ
Պերմանիա

Մեղսների 14-ին Խաչվերացի տուն է

Մեղսների 14-ին Հայաստանյայց առաւելական եկեղեցին կսննի տա-ղավար տներից վերջինը Խաչվե-րացը: Խաչվին նվիրված հնագույն այս տնը նվիրված է գերությունից խաչի վերադարձին, նրա բարձրաց-ման եւ փառաբանության ղայմա-կան հիշատակին:
614 թ. ղայմական զորքերը մե-նում են Երուսաղեմ: Շատեր սրի են փազվում կամ էլ գերեվարվում, սա-կայն ղայմականներն այսօրվում չեն բավարարվում: Նրանք մնում են Ե-րուսաղեմի Ար. Հարության տաճար եւ գերեվարում այնտեղ ղայմավող Ասվածընկալ Ար. Խաչը, որը 4-րդ դարի սկզբին Կոստանդինոս կայ-սեր մոր Հելենիի ձեռնով գտնվել էր ղայմասանունի առարկա եւ դարձել բոլոր քրիստոնյաների համար:
Խաչվափայտը վերադարձնելու համար 628 թ. Հերակլ կայսեր ղի-խավորությամբ բյուզանդական

զորքերը մարտի են դուրս գալիս ղայմականների դեմ: Բյուզանդական զորքերին միանում է նաեւ Մեծ Գեորգի ղիխավորած հայկական ղայմականները: Տիրոջ օգնությամբ հարթանակած բյուզանդացիները Ար. Խաչը հանդիսավոր թափորով տեղափոխում են նախ հայոց Կա-րին քաղաք, աղա՛ Կ.Պոլիս եւ Երու-սաղեմ: Գերեվարծի ճանաղարհին Տիրոջ խաչվափայտը բարձրացվում էր ցնձություն ղայմաբեկով ժողովր-դին:
Խաչը քրիստոնյաների համար Աստծո ղայմությունն է ու ղայման-ների ղայմանքը, որի վրա իր անճեղ արյունը հեղեց Քրիստոս՝ տալով հարթության ղեկը ընդդեմ սասա-նայի ու նրա որդայթների: Հիսուս Քրիստոս խաչի վրա ցույց տվեց իր անհուն սերը մարդկության հան-դեպ, եւ խաչը դարձավ հույսի, սի-րո եւ փրկության առաւելացյան:

Մերալույս խաչի մատուցներ ղայմաղանկում են նաեւ Ար. Էջմիած-նի Մայր տաճարում: Ըստ Հայ եկեղե-ցու տնագույցի, Խաչվերացի երե-կոյան կատարվում է Խաչի թափոր եւ անղատան: Մայր տաճարից դուրս է բերվում նվիրական մատու-նը՝ անփոփված ռեհանով ու ծաղիկ-ներով ղայմաղանկած ճանաղարհով մեծ խաչի մեջ: Հանդիսավոր թա-փորով այն առաջնորդվում է եկեղե-ցու չորս կողմերը եւ բարձրացվելով, անղատանի արարողությամբ օրի-նությունը բաշխում աշխարհի չորս ծագերին: Անղատանից հետո կա-տարվում է երեկոյան ժամերգու-թյուն, որի ավարտին ճանաղարհ ղայ-մաղարհ ծաղիկները բաճանկում են հավասարվոր ժողովրդին:
Խաչվերացին հաջորդող երկու-ճաթթի օրը մնջեցյալների հիշատա-կության օր է՝ մեռելոց:
Մայր արտի մամլո դիվան

Հայաստան-Միրիա կրթական համագործակցություն

Երեւան, 12 ԱՅՏՆԵՐԻՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Աշխատանքային այցով Հա-յաստանում գտնվող Միրիայի Արարա-կան Հանրապետության ղայմասնա-կան ղայմափրկության ղեկավար, Միրիայի կրթության եւ ղիսության նախարար Մուհամմադ աւ Մայեղին եւ ՀՀ կրթության եւ ղիսության նա-խարար Սերգեյ Երիցյանը մեղսներին 12-ին ստորագրեցին կրթության ոլոր-տում համագործակցության ծրագիր 2003-2006 թթ. համար:
Նախարարների ղեկահասմամբ, այս ղայմանագրի ստորագրումը տրամա-բանական շարունակությունն է վե-րջին շրջանում երկու երկրների միջեւ

սկսված կրթական ու մշակութային առողջ համագործակցության:
ղայմանագրի շրջանակում 2003-2006 թթ. իրականացվելու է լայն համագործակցություն կրթության բոլոր նախաղորդականից մինչեւ հետքունական եւ ղիսական աշխ-ճաններում, ինչո՞ք նաեւ կատարվե-լու է կրթության եւ մշակութային ոլ-լորտների մասնագետների փոխանա-կում:
Միրիայի կրթության նախարար Մուհամմադ աւ Մայեղին հայտնեց, որ առաջիկայում Հայեղի համալսա-րանում կրթացվի հայագիտական կենտրոն, որ կարող են սովորել եւ

ուսումնասիրություններ կատարել հայ մասնագետները: Միրիայի նա-խարարը նշեց նաեւ, որ Միրիայում գործող հայկական դպրոցներն այսօր համարվում են հանրապետության ա-ռաջատար կրթությանը, քանզի դրանց սաները միշտ բարձր առաջա-ղիմություն են ցուցաբերում: Միրի-այում գործող հայկական դպրոցները նույնտեղ ֆինանսավորվում են ղե-տությունից:
Ներկայումս Հայաստանում սովո-րում են միրիայի 700 ուսանողներ, որոնք, ըստ Միրիայի կրթության նա-խարարի, գոհ են եւ ուսումնառու-թյան որակից, եւ կեցությունից:

ARMENTEL

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հարգելի բաճանող, շատում ենք Ձեզ տեղեկա-ցել, որ այսուհետեւ Ձեր անճական հեռախոսային հա-ճիվը Դուր կարող եմ փակ ծարով ստանալ Երեւանի բաճանողների սղատարկման կետերում:

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

«Գինը» տղայգրան, երեւան, Բաղրատեւնաց 70ա Գրանցման թի. 65. Դաղիչ 69150. Տղայմանակ՝ 3000 Ստորագրում է տղայգրութեան՝ 12. 9. 2003 Գինը՝ 100 դրամ

ԱՄԻԿԱՍ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մեր թերթում անղմար հայտարարություններ հրատարակելու ցանկություն ունեցողներին խնդրում ենք դրանք գրավոր ներկայացնել խնդրագրության տնօրենությունը: Հասցեն՝ Հանրապետության 47:

- Վաճաղվում է Ս. Խորենացու 3-րդ շրջ., տուն 17, բնակելի 2 սենյակ, 332 մ, օճանղակ կատայց 32 մ, առանց միջնորդի: Գինը ղայմանագրային: Հեռ.՝ 63-68-93:
- Գոնեմ PETHOF 115 մղեղի դաշտամուր: Հեռ.՝ 533051:
- Տղիում է վաճաղվում 2 սենյականոց բնոց նորղված եւ կախաղորկած բնակարան Կո-միտաս քաղաքում: Վաճաղը 180 դղար: Հեռ.՝ 23-35-04:
- Վաճաղվում է հողատարած (տարածք է արարություն համար) 1200 մ, հասցեն Լորաղաղի, 4-րդ փ. 30 տուն: Տղում 4 սեն. 1 հարկում, ղղայվաղանով, ծառերով, աղյտանաղով: Հեռ.՝ 54-21-94, 8-98 (եղիլ):
- Վաճաղվում է նոր տնայղայլ «Հայկա» կարի մեկնաղ եւ շարժիղով: Գինը՝ 100 դղար: BMW-520 վաղսնեղնայի հետնաղա-սի ղայմետատար շատ տճան գնով: Հեռ.՝ 53-36-07:
- Վաճաղվում է 2 սենյականոց բնակարան Մարյան փողոցում, 9/5 հարկ, արեկող, մաղուր, չքնակեղված, առանց միջնորդի: Նախնական գինը՝ 23.000 դղար: Հեռ.՝ 63-70-69:
- Բուճում են մաղակային հիղանղություններ փորղաղ, ներղոնղի, այղվածներ եւ այլն, նաեւ շաղարղիտ: Հեռ.՝ 27-44-28 (աղաղ), Գաղիղնաղ:
- Փնտրում են հովանաղորներ իմ բանա-տեղծությունների հրատարակման եւ իրա-ցման համար: Բանաստեղծությունների ծանղը ղղիղկական է: Ունեմ 2 ժողովածու «Անմոտաց երգեր» եւ «Երգեր ու երաղներ»: Հեռ.՝ 77-78-05, Հայկ Դղարղայն:
- Փնտրում են համաղորճակիղներ հայկա-կան առաղին արտոնաղղված գղղղկոց-րոկի ղայմաստան եւ իրացման գոր-ծում: Հեռ.՝ 27-68-70, Նաղարղայն Դ:
- Կաղմաղերղությունը վաճաղվեղցնում է հաղուտներ հարտանեղկան (տղայի եւ աղղկաղ) երեկոյի, քաղման արարողու-թյունների, մանկական բնոցության, կեն-ղանղների, բանկետների եւ գորճանկան արարողությունների, դիղանկախանղետե-րի համար: Հասցեն՝ Աղան, Աղաղայն 42: Հեռ.՝ 61-33-10, 25-25-20: